

บทที่ 2

วิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา และการบำบัดรักษาผู้ติด ยาเสพติด

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการลงโทษทางอาญา แนวคิดในการกำหนดลักษณะของการลงโทษในทางอาญา เพื่อนำมาใช้บังคับต่อผู้ที่กระทำความการละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้ประชาชนในสังคมสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข การลงโทษในทางอาญานั้นจึงเป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่ในทุกสังคม ไม่มีสังคมใดสามารถอยู่รวมกันได้โดยปราศจากการลงโทษในทางอาญา ในการที่จะกำหนดมาตรการหรือแก้ไขมาตรการลงโทษในทางอาญา จึงจำเป็นต้องทราบหลักเกณฑ์ของทฤษฎีการลงโทษในทางอาญา เพื่อที่จะสามารถกำหนดมาตรการที่เหมาะสมและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดของมาตรการลงโทษที่จะใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดในสังคม

2.1 วิวัฒนาการของโทษทางอาญา

การกำหนดโทษทางอาญานั้น คือ วิธีการการลงโทษแก่ผู้ที่กระทำความผิด เพื่อแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก และเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นในสังคมเห็น เพื่อให้มีความเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับและไม่กล้าที่จะกระทำความผิด

ความเห็นทางทฤษฎีของนักวิชาการด้านกฎหมายได้อธิบายความหมายของโทษทางอาญาไว้ ดังนี้ ศาสตราจารย์ โยฮัน แอนเดอนีส¹ (Johannes Andenaes) อธิบายว่า โทษทางอาญา จะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญดังนี้ คือ

โทษทางอาญา เป็นผลร้ายที่รัฐนำมาใช้กับผู้กระทำความผิด ผลร้ายที่จะถือว่าเป็น โทษทางอาญาตามความหมายนี้จะต้องเป็นโทษที่รัฐซึ่งมีอำนาจนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดทางอาญาด้วย โดยโทษทางอาญาต้องมีขึ้นเมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมาย หากไม่มีการกระทำความผิดกฎหมายแล้ว

¹ ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2555). *กฎหมายอาญาและอาญาวิทยาชั้นสูง ทฤษฎีการลงโทษ หน่วยที่ 6 สาขาวิชานิติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 9.

ได้รับผลร้าย ไม่ถือเป็นโทษทางอาญา และโทษทางอาญาเป็นผลร้ายซึ่งต้องการตอบแทนให้ ผู้กระทำความผิดทางอาญารู้ว่า เป็นผลร้ายที่ได้รับจากรัฐโดยตรงจากการกระทำความผิด ไม่ใช่ผลร้ายที่เกิดขึ้น โดยอ้อม ศาสตราจารย์ รอสส์² (ALF Ross) เห็นว่า โทษทางอาญา เป็นการตอบสนองของสังคม ซึ่งมี ลักษณะสำคัญ คือ

โทษทางอาญานั้นจะต้องเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำความผิดตามกฎหมาย โดยโทษทางอาญานั้นต้องถูกกำหนดขึ้นและบังคับใช้โดยผู้มีอำนาจเท่านั้น ซึ่งโทษทางอาญาจะต้องมีลักษณะ เป็นผลร้ายต่อผู้กระทำความผิด และจะต้องเป็นผลร้ายที่แสดงถึงการตำหนิผู้กระทำความผิดว่าผู้นั้น ได้กระทำในสิ่งที่ไม่สมควร หากผลร้ายนั้นไม่มีลักษณะเป็นการตำหนิ ก็ไม่ถือเป็นโทษตาม ความหมายนี้

อาจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ กล่าวถึงความหมายของโทษเอาไว้ว่า เป็นวิธีการบังคับที่รัฐใช้ ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญา³

โทษ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ในความหมายทั่วไป หมายถึง ความร้าย ความผิด ผลแห่งความผิดที่ต้องรับ⁴

จึงเห็นได้ว่า จากความหมายทั้งหมดนั้น โทษ หมายถึง การกระทำของผู้มีอำนาจปกครอง ที่กระทำการอันหนึ่งอันใดที่มีลักษณะเป็นผลร้าย ต่อผู้ที่กระทำความผิดถูกระเบียบภายใต้การปกครอง ของรัฐนั้นๆ ซึ่งผลร้ายนั้นกระทำไปเพื่อเป็นการตอบแทนที่ผู้กระทำความผิด ได้กระทำความผิดต่อกฎระเบียบ

แนวความคิดหลักของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม ซีซาร์ แบ็คคาเรีย (Cesare Bonesana, Marchese de Beccaria) ผู้ก่อตั้งแนวความคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิม นักปรัชญาชาวอิตาลี มีหลักปรัชญา ที่สำคัญ คือ เจตจำนง⁵ (Free will) ซึ่งเชื่อว่าหลักเจตจำนงนี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ หลักปรัชญานี้มีว่า มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลในการมุ่งแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สูงสุดทางด้าน วัตถุหรือด้านจิตใจ และในการตัดสินใจเลือกกระทำการหรืองดเว้นการกระทำใดๆ มนุษย์จะ พิจารณาทางเลือกต่างๆ ที่มีอยู่อย่างมีเหตุมีผล เพื่อพิจารณาและคำนวณถึงผลประโยชน์หรือผลเสียที่ จะได้รับจากการกระทำนั้นๆ หลังจากนั้นจึงเลือกกระทำหรืองดเว้นพฤติกรรมนั้น แบ็คคาเรียเชื่อว่า หากจะป้องกันไม่ให้มนุษย์กระทำความผิดกฎหมาย โทษทางอาญานั้นต้องมีลักษณะดังนี้

² ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 10.

³ จิตติดิงศภัทย์. (2536). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมกฎหมาย เนติบัณฑิตยสภา. หน้า 840.

⁴ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. หน้า 14.

⁵ พรชัย ชันดี. (2558). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย รังสิต. หน้า 59-60.

สัดส่วนของการลงโทษ⁶

ความต้องการของสังคม คือ การป้องกันมิให้มีการประกอบอาชญากรรมและความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น การป้องกันมิให้บุคคลกระทำความผิดต้องมีบทกำหนดโทษที่มีความรุนแรงเป็นสัดส่วนมากกว่าสิ่งยั่วยุให้บุคคลกระทำความผิด ทำให้ต้องมีการกำหนดโทษให้ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด

ความเหมาะสมของความรุนแรงในการลงโทษ⁷

ความรุนแรงของการลงโทษต้องมีผลในทางป้องกันยับยั้งข่มขู่ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้บุคคลกระทำความผิดกฎหมายได้ โดยที่ความรุนแรงต้องมีมากกว่าข้อได้เปรียบหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับจากอาชญากรรม แต่อย่างไรก็ตาม โทษที่เหมาะสมต้องไม่ใช่การทรมานหรือโทษที่ทารุณโหดร้ายและไม่ส่งผลในลักษณะของการแก้แค้นทดแทน และการจำคุกตลอดชีวิตจะมีความรุนแรงมากกว่าโทษประหารชีวิต เพราะการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดตลอดชีวิต จะทำให้บุคคลทั่วไปได้เห็นเป็นบทเรียนตลอดไป

ความรวดเร็วในการลงโทษ⁸

การลงโทษที่รวดเร็วและเป็นเวลาใกล้เคียงกับการกระทำความผิด จะเป็นการลงโทษที่เหมาะสม และมีประโยชน์มากที่สุด เพราะจะทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น ทั้งนี้โดยมีหลักว่าการที่บุคคลทั่วไปทราบว่ามีโทษแล้วก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษได้แล้ว ก็จะเป็นการป้องกันอาชญากรรมที่ได้ผลที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง

ความโปร่งใสในการลงโทษ⁹

กระบวนการยุติธรรมต้องมีความโปร่งใส ทุกขั้นตอนในการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิด ควรที่จะเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม และแสดงให้เห็นว่าโทษของการก่ออาชญากรรมโดยทั่วกัน อันจะส่งผลในการป้องกันมิให้บุคคลอื่นในสังคมเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

ต่อมา หลักปรัชญาของเบ็คคาเรียนั้น ได้ถูกนำไปเป็นหลักการและเหตุผลสำคัญในการบัญญัติกฎหมายฝรั่งเศส หลักการของสำนักอาชญาวิทยาดังเดิมน่าจะเป็นหลักพื้นฐานสำหรับการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐหรือประเทศมากกว่าที่จะเป็นทฤษฎีทางอาชญาวิทยา

⁶ พรชัย ชันดี. อ่างแก้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 59-60.

⁷ พรชัย ชันดี. อ่างแก้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 59-60.

⁸ พรชัย ชันดี. อ่างแก้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 59-60.

⁹ พรชัย ชันดี. อ่างแก้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 59-60.

สำนักอาชญาวิทยาเก็งคั้งเดิม หลังจากที่แนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาแบบคั้งเดิมได้ ก่อตั้งขึ้นมา หลักปรัชญานี้ก็ได้รับการพัฒนาปรับปรุงจากนักปรัชญาหลายท่าน ซึ่งมีความเห็นว่า แนวปรัชญาของสำนักอาชญาวิทยาคั้งเดิมนั้น หากนำมาประยุกต์ใช้กับกระบวนการยุติธรรมโดย เข้มงวดจนเกินไปอาจไม่เหมาะสม จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนแก้ไขเพื่อให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ ซึ่งแนวความคิดนี้ต่างจากสำนักอาชญาวิทยาคั้งเดิมในเรื่องของ การมีมุมมองถึง ความสำคัญเกี่ยวกับสถานะของบุคคลในการตัดสินใจประกอบอาชญากรรม เนื่องจาก บุคคลบาง ประเภทไม่สามารถใช้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกหนทางในความประพฤติของตนเองได้ ทั้งนี้อาจ เนื่องมาจากปัจจัยทางจิตใจหรือกายภาพ เช่น เป็นเด็กหรือเยาวชน ดังนั้น ในกระบวนการยุติธรรม ต้องคำนึงถึงข้อยกเว้นของบุคคลเหล่านั้นด้วย โดยหลักการสำคัญของแนวคิดสำนักอาชญาวิทยาเก็ง คั้งเดิม¹⁰ มีลักษณะสำคัญคั้งนี้

มีการนำพฤติการณ์แห่งคดีมาใช้เพื่อประกอบการพิจารณาคดี การกระทำอย่างเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องได้รับโทษทางอาญาเท่ากัน โดยจำต้องพิจารณาพฤติการณ์อื่นๆประกอบด้วย ซึ่งใน กระบวนการยุติธรรมนั้น ควรตระหนักถึงความสำคัญในการพิจารณาถึงประวัติการทำความผิด ของผู้กระทำความผิด เพื่อนำมาประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษ ทั้งกระบวนการยุติธรรมควร รับฟังคำให้การของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการในทางสาขาวิชา เช่น แพทย์ นิติเวช วิทยา เพื่อประกอบการพิจารณาคดี เนื่องจากพฤติการณ์แห่งคดีบางประการ ยากที่จะนำสืบต่อผู้กัน ด้วยประจักษ์พยาน การนำพยานผู้เชี่ยวชาญมาช่วยในการพิสูจน์สามารถกระทำได้ง่าย และได้ผล แม่นยำกว่า และเสนอให้กระบวนการยุติธรรมคำนึงถึงลักษณะเฉพาะส่วนบุคคล ซึ่งอาจแตกต่างกัน เฉพาะตัวแต่ละบุคคล ทำให้ไม่สามารถกำหนดโทษจำแนกเสริได้เท่ากับผู้อื่น ดังนั้น จำเป็นต้องมี ข้อยกเว้นให้บุคคลเหล่านั้นบ้าง เช่น มีการผ่อนปรนในการลงโทษ การลดโทษต่างๆ ให้เหมาะสมกับ ผู้กระทำความผิดแต่ละราย

สำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม ผู้ริเริ่มแนวคิดนี้ คือ ซีซาร์ ลอมโบโรโซ (Cesare Lombroso) เป็นทั้งแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ชาวอิตาลีเชื้อสายยิว เป็นผู้ริเริ่มนำหลักการศึกษาด้าน วิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรม โดยมีความเชื่อในสาเหตุของ พฤติกรรมอาชญากรรมแตกต่างไปจากแนวความคิดสำนักอาชญาวิทยาคั้งเดิม โดยเชื่อว่า อาชญากรรมมีสาเหตุมาจากความผิดปกติภายในร่างกายของบุคคล เช่น ศรีษะ รูปหน้า รูปร่าง แขน ขา ลอมโบโรโซเชื่อว่าอาชญากรจะมีความแตกต่างทางชีวภาคเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนทั่วไป

นักทฤษฎีอาชญาวิทยาแนวชีววิทยายุคปัจจุบันไม่ยอมรับหลักการของทฤษฎียุคเก่า ไม้ว่า จะเป็นทฤษฎีของ ลอมโบโรโซ ที่อธิบายว่าความผิดปกติทางด้านร่างกายเป็นมูลเหตุของ

¹⁰ พรชัย ชันดี. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 63.

อาชญากรรม โดยนักทฤษฎีชีววิทยายุคปัจจุบันยึดหลักการว่า พฤติกรรมเป็นผลสืบเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบด้านชีววิทยาของอวัยวะร่างกายกับสภาพแวดล้อมทางสังคม ดังนั้นจึงไม่ให้ความสำคัญกับหลักการกฤษฎี พฤติกรรมอาชญากรรมมีการถ่ายทอดทางพันธุกรรม นักทฤษฎียุคปัจจุบันเชื่อว่า ชีววิทยาของอวัยวะร่างกายเป็นเพียงตัวกระตุ้นเริ่มต้นที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมทั้งปกติและเบี่ยงเบน แต่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมที่บุคคลประสบอยู่ มาทำให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรม¹¹ การลงโทษผู้กระทำผิดจึงควรเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำ ความผิดให้เหมาะสมในแต่ละรายบุคคล เพื่อให้กลับมาเป็นคนดีของสังคม โดยเน้นการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดมิใช่เหมาะสมกับความผิด (Punishment to fit the criminal not the crime)¹²

ทฤษฎีตีตราแนวใหม่ นักวิชาการที่เสนอแนวคิดนี้ที่สำคัญคือ จอห์น เบรทเวท (Braithwaite) ซึ่งได้อธิบายว่า พฤติกรรมของอาชญากรรมของบุคคลอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกหลายประการ หากแต่เมื่อสังคมได้ดำเนินการลงโทษเท่ากับเป็นการทำให้บุคคลดังกล่าวเกิดความละอาย (Shaming) อันจะส่งผลให้บุคคลดังกล่าวได้สร้างสำนึกในตัวเองว่าเป็นอาชญากรและจะมีพฤติกรรมดังกล่าวต่อไปอีกในอนาคต ซึ่งเบรทเวทเรียกกระบวนการลงโทษทางสังคมในลักษณะนี้ว่าเป็นการตีตราหรือทำให้บุคคลเสียหาย เท่ากับเป็นการปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าวกลับมาไม่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคมต่อไปอีก¹³

สาเหตุที่การตีตราทำให้บุคคลที่กระทำผิดได้รับความอับอาย ก็เนื่องมาจากเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่มีลักษณะ ไม่คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม เป็นการตีตราที่ตัวบุคคลโดยไม่คำนึงถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เกิดขึ้นและทำให้พฤติกรรมเบี่ยงเบนมาเป็นสัญลักษณ์ของตัวบุคคลที่ถูกตีตรา ซึ่งกระบวนการตีตรา มีจุดประสงค์ที่จะลดอาชญากรรมในสังคม แต่กลับส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมอาชญากรรมเพิ่มขึ้น

เบรทเวทยอมรับว่า สาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมในครั้งแรกมาจากปัจจัยภายในร่างกายของบุคคลและสภาพแวดล้อมทางสังคม แต่เบรทเวทก็ไม่ได้ให้ความสนใจกับสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมครั้งแรกมากนัก แต่กลับมาให้ความสนใจกับสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมครั้งต่อไป โดยนำเสนอว่าพฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคลจะลดน้อยหรือเพิ่มมากขึ้นขึ้นอยู่กับกลไกความควบคุมทางสังคม หากสังคมใดมีกระบวนการลงโทษผู้กระทำผิดในลักษณะที่เป็นการตราหน้าหรือทำให้บุคคลได้รับความอับอาย บุคคลก็จะมีพฤติกรรมกลายเป็นอาชญากรรม

¹¹ พรชัย ชันดี. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 126.

¹² อัจฉริยา ชูตินันท์. (2518). *หลักอาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 54.

¹³ พรชัย ชันดี. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 287.

มากขึ้นและไม่สามารถแก้ไขได้ ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลได้กระทำผิดและถูกดำเนินการโดยกระบวนการในข้อเท็จจริงและยินดีรับบุคคลดังกล่าวกลับเข้ามาในสังคม บุคคลนั้นก็จะสำนึกผิดต่อการกระทำของตนเอง และจะงดเว้นหรือเลิกพฤติกรรมอาชญากรรมไปในที่สุด¹⁴

ทฤษฎีตีตรามีนโยบายลงโทษผู้กระทำผิดที่สำคัญ ดังนี้¹⁵

การลงโทษทางอาญา การดำเนินคดีอย่างเข้มงวดและรุนแรงเกินขอบเขตสำหรับความผิดบางประเภทที่ไม่ร้ายแรงได้สร้างปัญหาทางด้านการบริหารงานยุติธรรม เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชน การระดมงบประมาณ การไม่มีเวลาดำเนินการกับความผิดร้ายแรง ทั้งเป็นการทำให้ผู้กระทำผิดไม่สามารถกลับตัวได้ และพัฒนาพฤติกรรมอาชญากรรมต่อไป

การเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกนอกกระบวนการยุติธรรม หมายถึง การนำผู้กระทำผิดออกนอกกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นทางการ และนำบุคคลเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการปรับปรุงแก้ไข เป็นการป้องกันมิให้ถูกตราหน้าว่าเป็นผู้กระทำผิด การบำบัดฟื้นฟู การหางานประกอบอาชีพ หากผู้กระทำผิดได้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ก็จะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดต่อไป

การลงโทษโดยหลีกเลี่ยงการจำคุก การลงโทษในรูปแบบนี้ได้รับการยอมรับว่า เป็นแนวทางหนึ่งในการลงโทษผู้กระทำผิดให้สำนึกในพฤติกรรมของตนเอง แต่ไม่ได้ทำให้ผู้กระทำผิดคิดว่าสังคมไม่ยอมรับ นอกจากนี้ยังเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของกระบวนการยุติธรรมและลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการลงโทษเพื่อทำให้ผู้กระทำผิดได้รับทราบว่าได้กระทำผิดลงไป แต่สังคมได้เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้กลับตัวเป็นคนดี โดยผ่านขั้นตอนกระบวนการที่ได้กำหนดขึ้น โดยทั่วไปจะต้องมีการเจรจากับเหยื่อหรือผู้เสียหาย บุคคลในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความพอใจให้กับทุกฝ่ายโดยยึดหลักการให้เหยื่อได้รับการชดเชย ให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกในการกระทำผิดและต้องการปรับตัวเป็นคนดี และให้ชาวชุมชนยอมรับให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมตามปกติต่อไป

จึงเห็นได้ว่า วิวัฒนาการของโทษทางอาญานั้น จะแตกต่างกันไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย และแตกต่างกันตามความเชื่อ และวัฒนธรรม โดยการลงโทษทางอาญาในสมัยโบราณนั้น จะมุ่งเน้นไปที่การแก้แค้น การเอาคืนผู้กระทำผิด ต่อมา เมื่อมนุษย์มีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น ก็มีแนวคิดที่ว่าผู้กระทำผิดนั้น เป็นผู้ที่ผิดปกติทางด้านร่างกาย อารมณ์ หรือผิดปกติทางด้านโครโมโซม ดังนั้น การลงโทษทางอาญาควรพิจารณาโทษเป็นรายบุคคล โดยคำนึงถึงความผิดปกติ

¹⁴ พรชัย ชันดี. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 288.

¹⁵ พรชัย ชันดี. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 295 – 298.

ของบุคคลนั้นๆด้วย แต่เมื่อนุญชมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น จึงทำให้รู้ว่า ความผิดปกตินั้นๆ ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้บุคคลกระทำความผิดอาญา การลงโทษทางอาญาสมัยใหม่จึงมุ่งไปที่ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นได้มีโอกาสกลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติสุขในสังคมต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้น ก็ยังไม่ขาดหายไปจากสังคมมนุษย์ เนื่องจากสังคม ยังต้องการที่จะเห็นผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะผู้กระทำความผิดอาญาร้ายแรง ได้รับความทุกข์ทรมาน เช่นเดียวกับความผิดที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้สังคม และผู้เสียหาย รู้สึกว่าได้รับความยุติธรรม ทำให้สังคมเกิดความพึงพอใจ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นการข่มขู่คนในสังคมไม่ให้กระทำความผิด

2.2 แนวคิด และทฤษฎีการลงโทษทางอาญา

มนุษย์ ใช้ชีวิตรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม อยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพื่อให้สังคมซึ่งประกอบไปด้วย การอยู่ร่วมกันของบุคคลหลายคนได้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สังคมจึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์เพื่อเป็นแนวทางบังคับคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเพื่อไม่ให้คนในสังคมกระทำการอันใดอันเป็นการก่อความไม่สงบในสังคม จึงจำเป็นต้องมีบทลงโทษ เพื่อใช้บังคับแก่ผู้ที่ก่อความไม่สงบนั้น จะเห็นได้ว่า บทลงโทษนั้นเป็นสิ่งจำเป็นต่อความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบร้อยของสังคม กฎเกณฑ์กติกาและบทลงโทษจึงเป็นสิ่งจำเป็นของสังคมตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสังคมมาเป็นระยะเวลายาวนาน

โทษทางอาญานั้น คือ สิ่งที่รัฐกระทำต่อบุคคลในสังคมที่กระทำความผิดตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ภายใต้การปกครองของรัฐนั้นๆ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลักษณะในทางอาญา อาจจะเป็นประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นที่มีลักษณะและบทลงโทษในทางอาญา¹⁶

บทลงโทษในทางอาญานั้น มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งเป็นแนวคิดในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ที่กระทำการอันก่อให้เกิดความไม่สงบในสังคม แต่บทลงโทษในทางอาญาจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นก็มีความแตกต่างกันในแต่ละสมัย แต่ละสังคม ความเชื่อ จารีตประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตของสังคมนั้นๆ ซึ่งแต่เดิม บทลงโทษในทางอาญานั้น จะเป็นการลงโทษเพื่อให้เข็ดหลาบ การลงโทษกระทำโดยมีแนวคิดมาจากการแก้แค้นทดแทน และการข่มขู่ยับยั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคม ให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัวต่อการกระทำที่ตนได้ทำขึ้น แต่กลับส่งผลให้

¹⁶ นามบัญญัติ มะโรตระกุล. (2560). *การให้ข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปราบปรามการกระทำผิดในคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. หน้า 11.

พฤติกรรมของผู้กระทำความผิดเหล่านั้นไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นได้ ต่อมา ในสมัยใหม่ บทลงโทษในทางอาญานั้น จะมีลักษณะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดนั้นกลับตัวเป็นคนดี กลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติสุขในสังคมต่อไป ซึ่งทฤษฎีในการลงโทษผู้กระทำความผิดในทางอาญาแต่ละทฤษฎีนั้น จะมีแนวคิดแตกต่างกัน และมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกันไป โดยทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิดในทางอาญาที่สำคัญนั้น มีดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด (Retributive Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นแนวคิดการลงโทษทางอาญาที่มีความเก่าแก่ที่สุด โดยมีแนวคิดที่ว่า ผู้ใดกระทำให้เสียความเสียหายอย่างใด ๆ ก็ควรได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นเช่นกัน ถ้าความผิดที่ก่อขึ้นมีความรุนแรงเท่าใด โทษที่จะได้รับก็ควรมีความรุนแรงเท่านั้น ซึ่งเป็นการลงโทษให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ผู้เสียหาย ตามหลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (an eye for an eye, a tooth for a tooth)¹⁷ เพื่อชดเชยความรู้สึกและความสูญเสียให้แก่ผู้เสียหาย โดยใช้วิธีการที่ทารุณโหดร้าย

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้น มีพื้นฐานความคิดมาจากสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม ที่เชื่อว่าบุคคลจะกระทำการใด ย่อมมาจากเจตจำนงเสรี ที่เรียกว่า (Free will) ภายใต้การตัดสินใจของตนเอง บุคคลย่อมสามารถเลือกการกระทำของตนเองได้ภายใต้เหตุและผลของตนเอง ดังนั้น บุคคลย่อมต้องรับผิดชอบในการกระทำที่ได้กระทำไปของตนเอง หากเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ผู้กระทำก็ย่อมได้รับผลเช่นเดียวกันกับผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำของตน ซึ่งหากการกระทำความผิดเป็นการฝ่าฝืนต่อหลักความยุติธรรม เมื่อฝ่าฝืนผู้กระทำจึงต้องถูกลงโทษ เพื่อธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม หากฝ่าฝืนหลักแห่งความยุติธรรมก็ต้องถูกลงโทษ แม้ว่าการลงโทษผู้นั้นจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆต่อสังคมเลยก็ตาม¹⁸

การลงโทษทางอาญาที่จะมีประสิทธิภาพตามทฤษฎีนี้ ต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญดังนี้¹⁹

¹⁷ นัทธี จิตสว่าง. (2545). *หลักทัณฑ์วิทยา : หลักการวิเคราะห์ระบบราชทัณฑ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ: มุลนิธิพิบูลสงเคราะห์. หน้า 24.

¹⁸ ฌูว์ว็องน์ สุทธิโยธิน. *อั้งแล้วเชิงอรรถที่ 1*. หน้า 17.

¹⁹ ณรงค์ ใจหาญ. (2543). *กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย* (พิมพ์ครั้งที่ 10) กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 21-23.

การลงโทษต้องเป็นการทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย หมายถึง การลงโทษจะต้องกระทำไปเพื่อทดแทน หรือแก้แค้นให้แก่ผู้เสียหาย และจะต้องเป็นการทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพอใจและคิดว่าตนเองได้รับความยุติธรรมแล้ว ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่รุนแรง หากผู้กระทำความผิดกระทำความผิดในลักษณะที่รุนแรง โทษที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ ผู้เสียหายย่อมเรียกร้องในลงโทษด้วยวิธีการที่รุนแรงเช่นเดียวกัน ทั้งการลงโทษจะต้องกระทำให้เกิดความเป็นธรรม มีหลักว่า การที่จะให้กฎหมายคุ้มครองประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม ทุกคนในสังคมจะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย การที่บุคคลกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย เท่ากับว่าบุคคลที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคม ซึ่งผู้คนในสังคมส่วนใหญ่เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นการเอาเปรียบผู้ที่เชื่อฟังกฎหมาย บุคคลนั้นจึงสมควรต้องรับโทษ เพื่อให้เจ็บทรมาน และไม่กล้าที่จะกระทำการใดอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายอีก และการลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความผิดที่กระทำลง โดยจำนวนโทษหรือความรุนแรงของโทษนั้น จะต้องมีส่วนเท่ากับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ

การลงโทษเพื่อทดแทนความผิดนี้ ต่อมาได้มีการวิวัฒนาการต่อไป คือ หลีกเลียงโทษที่มีลักษณะทารุณโหดร้ายหรือทรมานร่างกาย แล้วหันมาใช้โทษจำคุกแทน โดยการลงโทษไม่คำนึงถึงการแก้ไขพฤติกรรมในอนาคต แต่คำนึงถึงโทษและความผิดที่ได้กระทำ

โทษจำคุกนั้น ถือว่าเป็นโทษที่มีมาแต่สมัยโบราณ โดยมีวัตถุประสงค์ในการแก้แค้นทดแทน ให้ผู้ถูกลงโทษนั้น ต้องขาดเสรีภาพ ซึ่งมีได้คำนึงถึงลักษณะการกระทำความผิด หรือลักษณะของผู้กระทำความผิด เป็นโทษทางอาญาที่ไม่มีลักษณะเป็นการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด โดยโทษจำคุกนั้น เป็นโทษที่มีลักษณะที่มุ่งหมายให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลตอบแทนที่มีความรุนแรง ได้รับความทุกข์จากโทษทางอาญาจากผลของการกระทำความผิดที่ผู้กระทำนั้นได้กระทำลง โดยมีแนวคิดที่ว่า ผู้กระทำความผิด และคนในสังคม จะเกรงกลัวโทษจำคุก และไม่กล้ากระทำความผิด

2.2.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Utilitarian Theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งนั้น มีแนวคิดที่ว่า ผู้กระทำความผิดได้ลงมือกระทำความผิดโดยเจตนา และได้พิจารณาทบทวนถึงผลที่ได้เสียแล้วก่อนลงมือกระทำผิด การลงโทษจึงควรมีผลเป็นการข่มขู่ให้ผู้กระทำความผิดเกิดความกลัว ไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก และการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น จะส่งผลให้บุคคลในสังคมโดยทั่วไปเกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำความผิด ไม่กล้าที่จะจะกระทำความผิด เพื่อยับยั้งมิให้บุคคลในสังคมกล้าที่จะกระทำความผิด โดยการกำหนดโทษซึ่งก่อให้เกิดผลเสียแก่ผู้กระทำความผิดให้มากกว่าประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดคิดว่าจะ

ได้รับจากการกระทำความคิดนั้น เพื่อให้ผู้กระทำล้มเลิกที่จะกระทำความคิด เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการที่จะเลี่ยงความเจ็บปวด หรือความไม่สะดวกสบาย และแสวงหาความพอใจและความสุข²⁰

การลงโทษทางอาญาตามทฤษฎีนี้ มีลักษณะนี้²¹

การลงโทษผู้กระทำความคิด มิได้พิจารณาถึงสิ่งที่ผู้กระทำความคิดได้กระทำมาแล้ว แต่เป็นการลงโทษเพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความคิด และบุคคลอื่นในสังคมเกิดความคิดที่จะกระทำความคิดซ้ำอีก การลงโทษทางอาญาจะมีความชอบธรรม ถ้าได้กระทำไปเพื่อป้องกันการกระทำความคิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้ผู้คนในสังคมเกิดความเกรงกลัว ไม่กล้าที่จะกระทำความคิด ส่วนวิธีการลงโทษอันจะมีผลเป็นการข่มขู่ยับยั้งนั้น คือ การลงโทษเพื่อตัดเตือนให้ผู้กระทำผิดและผู้อื่นในสังคมได้ตระหนักถึงผลของการกระทำผิดกฎหมาย ดังนั้น โทษทางอาญาที่จะใช้ปฏิบัติต่อผู้กระทำความคิดนั้น จะต้องสามารถข่มขู่ยับยั้งผู้คนในสังคมที่คิดที่จะกระทำความคิด ไม่ให้กล้าที่จะกระทำความคิดได้ การลงโทษผู้กระทำความคิดจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เขาควรจะได้รับจากรัฐเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ ดังนั้น ผู้กระทำความคิดจะต้องได้รับการเยียวยารักษา การที่เขามีการกระทำอันเป็นการต่อต้านสังคมปัจจุบัน เพื่อให้เขาสามารถมีชีวิตอย่างสงบสุขกับสังคมต่อไป ความชอบธรรมของการลงโทษในทางอาญานั้น จึงมิใช่การลงโทษที่มีการความรุนแรงดังเช่นในอดีต แต่เป็นวิธีการที่อยู่บนพื้นฐานของความมีมนุษยธรรม โดยคำนึงถึงสิทธิพื้นฐานของมนุษยชน มิให้โทษทางอาญามีความโหดร้ายเกิดสมควร

การที่จะให้การลงโทษทางอาญาตามแนวคิดนี้ มีผลเป็นการข่มขู่ยับยั้ง Bentham ได้กล่าวไว้ว่า โทษทางอาญาจะต้องมีลักษณะสำคัญดังนี้²²

การลงโทษทางอาญานั้น ต้องมีความแน่นอน ต้องเป็นการให้ผลร้ายแก่บุคคลที่กระทำการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ดังนั้น บุคคลที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะเป็นใคร ก็จะต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย ไม่สามารถมีข้อยกเว้นได้ โทษทางอาญาต้องมีความรุนแรง คือ โทษทางอาญานั้น ต้องมีความร้ายแรงพอที่จะยับยั้งการกระทำความคิด เพื่อให้ผู้คนในสังคมเกิดความเกรงกลัวต่อโทษทางอาญา เกรงว่าต้องได้รับโทษจึงไม่กล้าที่จะกระทำความคิด โทษทางอาญาจะต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว หมายถึง กระบวนพิจารณานั้น จะต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว มิใช่ปล่อยเวลาไว้นาน จนคนทั่วไปในสังคมลืมไปแล้วว่า มีการกระทำความคิดเกิดขึ้น ต้องทำให้ผู้คนเห็นว่า หากกระทำความคิดอาญา ย่อมต้องถูกลงโทษในทางอาญา และโทษทางอาญาจะต้องกระทำโดย

²⁰ อนันต์ ลิขิตชนสมบัติ. (2557). *มาตรการการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความคิดในคดีสิ่งแหวดล้อม*.

กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. หน้า 14.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

²² ณรงค์ ใจหาญ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 19. หน้า 29

เปิดเผยต่อสาธารณะชน ให้สาธารณะชนสามารถรับรู้ และเห็นถึงผลกระทบของการกระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย เพื่อเป็นการยับยั้งบุคคลทั่วไป ไม่ให้กระทำความผิด

2.2.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative Theory)

แนวคิดการลงโทษผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด คือ ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นเป็นผู้ป่วย การแก้ไขผู้กระทำความผิด ให้กลับตัวเป็นคนดีนั้น มีลักษณะดังนี้

ตรวจสอบหาสาเหตุของปัญหา หาสาเหตุของการกระทำความผิด โดยสาเหตุของการกระทำความผิดนั้นย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ไม่สามารถพิจารณาจากผู้กระทำความผิดคนก่อนหน้าได้ แล้วนำสาเหตุดังกล่าวมาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการกระทำความผิด เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขที่สาเหตุของผู้กระทำความผิดคนนั้น

โดยการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีนี้ มีความมุ่งหมายที่จะป้องกันมิให้บุคคลที่ได้กระทำความผิดมาแล้ว กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ไม่ได้มุ่งหมายจะให้มิผลกระทบต่อบุคคลอื่น โดยนอกจากจะพยายามให้ผู้ที่ได้กระทำความผิดมาแล้วเกิดความประสงค์ที่จะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งมีผู้เห็นว่า ไม่ควรใช้คำว่า การลงโทษ (Punishment) แต่ควรใช้คำว่า การปฏิบัติ (Treatment) แทนเพราะการทำให้ได้รับความยากลำบากด้วยการลงโทษไม่น่าจะทำให้บุคคลประพฤตินี้ขึ้น²³

การลงโทษทางอาญาเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้²⁴

เป็นการลงโทษที่หลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดประสบกับสิ่งที่จะทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขา เพราะเมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ก็จะส่งผลให้ฐานะและชื่อเสียงของบุคคลนั้นเสื่อมลงในสายตาของผู้อื่น ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสที่จะกลับตัวให้อยู่ในสังคมปกติได้ และเมื่อผู้กระทำความผิดที่พอมีโอกาสกลับตัวได้ แต่กลับต้องอยู่อยู่ในเรือนจำร่วมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ อิทธิพลของคนกลุ่มนี้ก็จะครอบงำคนกลุ่มแรก เพราะมนุษย์นั้น เผลวลงได้ง่ายกว่าดีขึ้น ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดที่พอจะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะกลับตัว ซึ่งอาจมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เช่น

การปล่อยตัวผู้กระทำผิดโดยไม่จำเป็นต้องลงโทษจำคุก กล่าวคือ มีกฎหมายที่ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจในการรอกการลงโทษ หรือ รอกการกำหนดโทษ โดยพิจารณาจากลักษณะของ

²³ อนันต์ ลิขิตธนสมบัติ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 20. หน้า 15.

²⁴ อุททิศ แสนโกสิก. (2525). *กฎหมายอาญาภาค 1*. พระนคร ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกองวิชาการ กรมอัยการ. หน้า 34.

การกระทำความคิด และพิจารณาจากตัวของผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลไป หรือปล่อยตัวหลังจากได้รับโทษจำคุกมาบ้างแล้ว คือ ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการพิจารณาปลดปล่อยผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนดโทษได้ โดยสามารถพิจารณาจากความประพฤติของผู้กระทำความผิดคนนั้น และความร้ายแรงของความคิดที่ได้กระทำลง หรืออาจแยกประเภทของนักโทษ โดยการแยกประเภทของนักโทษในแต่ละเรือนจำ หรือหากจำเป็นที่จะต้องอยู่เรือนจำเดียวกัน ก็จำเป็นต้องแบ่งเขตไม่ให้ นักโทษต่างประเภทกันมาติดต่อกันได้ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง และลดการติดต่อสื่อสาร เรียนรู้ การกระทำความผิดกันเองระหว่างนักโทษ

วิธีการปรับปรุงผู้ต้องโทษในระหว่างคุมขัง เพื่อดูแลสุขภาพอนามัย และความสามารถของผู้ต้องขัง ให้ผู้ต้องขังมีความรู้ความสามารถ เมื่อพ้นโทษไปแล้วสามารถไปประกอบอาชีพสุจริตต่อไปได้ ไม่จำเป็นต้องกลับมากระทำความผิดเพื่อเลี้ยงชีพอีก ซึ่งอาจกระทำได้หลากหลายวิธี เช่น การฝึกอาชีพ โดยจำต้องหาอาชีพที่สามารถฝึกนักโทษภายในเรือนจำได้ และจำเป็นต้องเป็นอาชีพที่สามารถไปประกอบอาชีพได้จริง เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปแล้ว หรือการให้การศึกษาค้นคว้าพื้นฐานทั่วไปให้แก่ผู้ต้องขัง เนื่องจาก ผู้ต้องขังบางราย จำต้องกระทำความผิด เนื่องจากไม่มีความรู้ ไม่สามารถประกอบอาชีพอย่างผู้คนที่ทั่วไปได้ ทั้งการอบรมศีลธรรม จริยธรรม และศาสนา เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวที่จะกระทำความผิด ตลอดจนการช่วยเหลือในเรื่องการรักษาพยาบาล มิให้นักโทษเจ็บป่วย หรือเป็นโรคติดต่อกันภายในเรือนจำ

การให้ความช่วยเหลือหลังพ้นโทษ ผู้ที่ถูกจำคุกเป็นระยะเวลานาน เมื่อพ้นโทษจำคุกออกมา อาจมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นย่อมต้องการคำแนะนำในการดำเนินชีวิต และความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ อาจต้องมีทุนทรัพย์ในการดำรงชีวิตเบื้องต้นก่อนที่จะประกอบอาชีพมีรายได้ หากผู้กระทำความผิดไม่ได้รับความช่วยเหลือเหล่านี้ ผู้กระทำความผิดอาจหวนกลับไปกระทำความผิดอีก เนื่องจากไม่อาจกลับมาใช้ชีวิตโดยปกติสุขในสังคมได้

แนวคิดทฤษฎีในการลงโทษทางอาญานั้น มีหลากหลายทฤษฎี แต่ละทฤษฎีก็มีแนวคิดการแก้ไขปัญหามองในเรื่องอาชญากรรมแตกต่างกันไป โดยการลงโทษเพื่อแก้แค้นนั้น จะมุ่งเน้นที่ความเจ็บปวดที่ผู้กระทำความผิดควรได้รับ ให้สมกับความผิดที่ตนได้กระทำขึ้น โทษจึงมีความรุนแรง เต็ดขาด สำหรับการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งนั้น มุ่งเน้นที่จะลดการกระทำความผิด โดยการข่มขู่มิให้ผู้กระทำความผิด กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก และในขณะเดียวกัน ก็ข่มขู่คนในสังคม มิให้กล้าที่จะกระทำความผิด โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดให้เป็นตัวอย่าง เพื่อให้คนในสังคมรู้สึกกลัวต่อบทลงโทษที่รัฐจะกระทำถ้าหากพวกเขากระทำความผิด ส่วนการลงโทษเพื่อ

แก้ไขฟื้นฟูนั้น ก็เป็นทฤษฎีที่ต้องการลดจำนวนการกระทำความผิดเช่นเดียวกัน แต่มีการลงโทษที่แตกต่าง โดยการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้น มุ่งเน้นที่จะให้ผู้กระทำความผิด กลับตัวเป็นคนดี และกลับมาสร้างประโยชน์ให้สังคมต่อไป การลงโทษจึงเป็นไปในแนวทางการปรับสภาพจิตใจ ปรับแนวคิด มุมมองต่อสังคม การใช้ชีวิต และมุ่งที่จะช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดเหล่านั้น กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีก เพื่อไม่ให้เขากลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

2.2.4 วัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา

วัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา อาจแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม²⁵ คือ

การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

เป็นวัตถุประสงค์ที่ใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีมาแต่สมัยโบราณและแพร่หลายที่สุด แม้กระทั่งในปัจจุบันระบบการลงโทษแบบตาต่อตา ฟันต่อฟันนี้ ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของการลงโทษเพื่อแก้แค้น หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ผู้กระทำความผิดสมควรจะได้รับการโต้ตอบด้วยการลงโทษอย่างสาสมกับความผิดที่ได้กระทำ รูปแบบการลงโทษจึงมีลักษณะที่รุนแรง เช่น การตัดอวัยวะ การเข็มนตี การทรมาน และการประหารชีวิต ซึ่งการลงโทษด้วยวิธีนี้ก็เป็นการลงโทษที่เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไป ที่ต้องการจะเห็นผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายเป็นการตอบแทน เพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกได้รับความยุติธรรม แต่วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็มีจุดอ่อนหลายประการ²⁶ กล่าวคือ

การลงโทษทางอาญาเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้น ไม่คำนึงถึงประโยชน์ในอนาคตของสังคมโดยรวม การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดแก่สังคม ทั้งไม่สามารถทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นไปแล้วจากการกระทำความผิดนั้นกลับคืนมาได้ ทั้งไม่คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม โดยคำนึงแต่เพียงความเหมาะสมของโทษทางอาญาที่จะใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด กับความเสียหายจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นเท่านั้น เช่น เมื่อลงโทษตามอัตราโทษที่กำหนดแล้วก็ปล่อยผู้กระทำผิดออกมาสู่สังคมอีก ทั้งๆที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ และไม่มีการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดนั้น หรือ การตัดมือของผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ สังคมก็ไม่ได้อะไรนอกจากคนพิการที่สังคมจะต้องรับภาระเลี้ยงดูต่อไป และเป็นการยากที่จะวัดความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่ได้กระทำลง เนื่องจากยังไม่มีมาตรการใดๆ ที่สามารถจะชี้วัดความเหมาะสมของโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริง

²⁵ อนันต์ ลิขิตชนสมบัติ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 20. หน้า 18.

²⁶ นัทธี จิตสว่าง. (2555). *อาชญาวิทยากระบวนการยุติธรรม ราชทัณฑ์*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/454719>. [2563, 8 กรกฎาคม].

การที่สังคมต้องเข้าไปปรับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้น ก็เพื่อป้องกันไม่ให้มีการแก้แค้นกันเอง เพราะจะทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายและมีการแก้แค้นอย่างไม่มีสิ้นสุด ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้ละเมิดให้ได้รับผลร้ายที่สาสมและทดแทนกันอย่างยุติธรรม วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนจึงเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เพราะเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชน แม้ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ที่ลดความสำคัญลงเพราะสังคมมีเหตุผลหรือมีวัตถุประสงค์อื่นเข้ามาประกอบในการลงโทษผู้กระทำความผิด

การลงโทษเพื่อยับยั้งหรือป้องกันการกระทำความผิด (Deterrence)

การลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งหรือป้องกัน มีแนวความคิดว่า การลงโทษไม่ควรเป็นการทรมานผู้กระทำความผิด หรือชดเชยความผิด แต่ควรจะป้องกันบุคคลในสังคมคนอื่นๆมิให้กระทำความผิดเช่นเดียวกันนี้ และการลงโทษนั้นควรมีอัตราความรุนแรงเพียงพอที่จะยับยั้งบุคคลอื่นๆมิให้กระทำความผิด²⁷ แต่การที่จะทำให้การลงโทษมีผลในการยับยั้ง โทษในทางอาญาจะต้องมีลักษณะดังนี้²⁸

การลงโทษทางอาญานั้น จำต้องมีความแน่นอนในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นแล้ว จะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสหลุดรอดจากการถูกจับกุมได้น้อยที่สุด เพื่อนำผู้ที่กระทำความผิดนั้นมาลงโทษ โดยการให้โทษในทางอาญานั้น จะต้องกระทำอย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้อย่างรวดเร็ว ให้เห็นผลทันตา จึงจะทำให้ผู้กระทำความผิดนั้น และบุคคลทั่วไปในสังคม เกิดความเกรงกลัวต่อโทษทางอาญา และไม่กล้าที่จะกระทำความผิดการกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันอีก การลงโทษจะต้องมีความเสมอภาค โดยผู้กระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษอย่างเท่าเทียมกันอย่างไม่เลือกปฏิบัติ หากกระทำความผิดในลักษณะเดียวกัน ก็จำต้องได้รับโทษที่มีความร้ายแรงเท่าเทียมกัน และการลงโทษจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและทัดเทียมกับความผิด หากบทลงโทษเบาเกินไป ก็จะไม่เป็นผลเป็นการยับยั้ง แต่หากบทลงโทษหนักเกินไป ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดพยายามปกปิดการกระทำความผิดของตน โดยการทำร้ายเหยื่อมากขึ้น เพื่อมิให้ผู้อื่นรู้เห็นการกระทำความผิด และไม่มีผู้ใดนำการกระทำความผิดของตนนั้นไปแจ้งต่อเจ้าพนักงาน การกระทำความผิดอาจมีความรุนแรงมากขึ้น

²⁷ อนันต์ ลิขิตธนสมบัติ. (2557). *มาตรการการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดในคดีสังเวคล้อม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. หน้า 19.

²⁸ นัทธี จิตสว่าง. (2555). *อาชญาวิทยากระบวนการยุติธรรม ราชทัณฑ์*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/454719>. [2563, 8 กรกฎาคม].

การลงโทษเพื่อตัดโอกาสการกระทำผิด (Incapacitation)

การลงโทษโดยการตัดโอกาสการกระทำผิดนั้น มีแนวคิดที่ว่า อาชญากรรมจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากร หรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะกระทำผิด ซึ่งมีวัตถุประสงค์คล้ายกับการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง แตกต่างกันตรงที่ว่า การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งมุ่งให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ส่วนการลงโทษเพื่อตัดโอกาสการกระทำผิดนั้นมุ่งป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำได้ สำหรับวิธีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสการกระทำผิดนั้น คือ การจำคุก ซึ่งเป็นการกักตัวผู้ที่กระทำความผิดออกไปจากสังคม แต่การจำคุกเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพียงชั่วคราวและไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด เนื่องจากผู้กระทำความผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ในสังคมอีกครั้ง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตให้เข้ากับสังคม เพราะสังคมไม่ยอมรับ

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้น มุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยการเน้นการศึกษาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล เพื่อหาสาเหตุของการกระทำผิดและหาแนวทางการแก้ไข เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเหล่านั้น ปรับเปลี่ยนความคิด ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เคยมี เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นกลับมาใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้น มีหลักการที่ว่า “สิ่งใดที่สามารถแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดให้กลับตัวเป็นคนดีได้ สิ่งนั้นคือวิธีที่ดีที่สุด และควรนำมาใช้ เนื่องจากผู้กระทำความผิดแต่ละคนมีปัญหาแตกต่างกัน มีนิสัยใจคอแตกต่างกัน เราจึงต้องใช้วิธีปฏิบัติที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าวิธีการแบบใดจึงจะเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดมากที่สุด”²⁹ ทั้งนี้ ตามแนวคิดของ แพ็กเกอร์ (Herbert L. Packer)

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของโทษทางอาญาแต่ละประเภทยุคใหม่ ก็มีแนวความคิดและเหตุผลที่แตกต่างกันไป แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของโทษทางอาญานั้น ก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ การลดการกระทำผิด คงเป็นการยากที่จะกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์การลงโทษแบบใด ที่จะช่วยลดการกระทำผิดได้มากที่สุด คงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความผิดที่เกิดขึ้น สภาพสังคม และจารีตประเพณีของรัฐนั้นๆ หากมุ่งเน้นที่การข่มขู่ยับยั้ง หรือตัดโอกาสการกระทำผิดมากเกินไป รัฐอาจต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้กระทำความผิดเหล่านั้นเกินความจำเป็น อีกทั้งยังเป็นการตัดโอกาสการดำเนินชีวิต การทำมาหาได้ ส่งผลให้ประเทศชาติขาดทรัพยากรบุคคล อีกทั้งยังเป็นการจับผู้กระทำความผิดมารวมตัวกัน ซึ่งอาจก่อให้เกิดสังคมอาชญากรรม แทนที่ผู้กระทำความผิดเล็กน้อยจะสามารถอยู่ในสังคมปกติทั่วไป แต่กลับถูกผลักดันให้เข้าไปใช้ชีวิตอยู่กับ

²⁹ ฌ็อง-ฌัก ลูคัสโซ. อังแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 34.

ผู้กระทำความผิดอาญาประเภทอื่น อาจส่งผลให้ผู้กระทำความผิดอาญาเหล่านั้น เรียนรู้วิธีการกระทำความผิดอาญาอื่นๆ และกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก จึงขึ้นอยู่กับว่ารัฐนั้นๆ จะสามารถจัดการบริหารการลงโทษทางอาญาให้ไปในทิศทางใด ที่เห็นว่ามีเหมาะสมกับรัฐของตน และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ การลดปัญหาการกระทำความผิดในรัฐให้ได้มากที่สุด เพื่อลดปัญหาการกระทำความผิดอาญา ให้สังคมสามารถดำเนินไปได้อย่างปกติสุข

2.3 แนวคิดหลักความได้สัดส่วน

การปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย เป็นการปกครองภายใต้หลักนิติรัฐซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ รัฐไม่อาจล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวได้ ดังนั้น ในการใช้อำนาจ รัฐต้องเคารพสิทธิตามธรรมชาติของประชาชน การจะตรากฎหมายในลักษณะที่มีผลกระทบต่อสิทธิดังกล่าวย่อมมีอาจกระทำได้ แนวความคิดนี้เชื่อว่า ถ้าหากรัฐตรากฎหมายจำกัดสิทธิตามธรรมชาติของประชาชนแล้ว กฎหมายฉบับนั้นๆ จะไม่มีผลบังคับ³⁰ หลักการสำคัญที่นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบว่าการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ คือ หลักความได้สัดส่วน ในระบบกฎหมายต่างประเทศได้รับการยอมรับว่าหลักความได้สัดส่วนนั้น เป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่สำคัญของรัฐเสรีประชาธิปไตย

2.3.1 แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับหลักความได้สัดส่วน

หลักสัดส่วนเป็นพื้นฐานสาระสำคัญจากแนวความคิดตามหลักนิติรัฐ ภายใต้การปกครองในระบบประชาธิปไตย และจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวิทยาการเมือง ทางเศรษฐกิจ จำต้องมีการบัญญัติกฎหมายมากมายขึ้น โดยให้อำนาจแก่ผู้ใช้อำนาจรัฐในการใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่ง กฎข้อบังคับต่างๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และการใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่ง กฎข้อบังคับต่างๆ เหล่านี้ต้องเป็นไปตามอำนาจกฎหมายที่บัญญัติไว้ และจำต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่มีความเหมาะสมและสมเหตุสมผล

ทฤษฎีหลักสัดส่วนเป็นพื้นฐานแนวคิดจากนักปรัชญาชาวกรีก อริสโตเติล ซึ่งอธิบายว่า การที่คนใดคนหนึ่งสร้างบัญญัติหลักเกณฑ์ขึ้น ย่อมขาดพื้นฐานความถูกต้อง ทั้งนี้ บุคคลนั้นย่อมบัญญัติหลักเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์ส่วนตน และเริ่มใช้อำนาจเผด็จการ หลักเกณฑ์กฎหมายและ

³⁰ หยุด แสงอุทัย. (2545). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: ประกายพริค. หน้า 170-174.

กฎหมายธรรมชาติได้อยู่ร่วมกันในสากลโลกในทุกแห่งทุกเวลา ซึ่งหลักเกณฑ์กฎหมายธรรมชาติในอุดมการณ์นั้น มีความถูกต้องในสถานที่หนึ่ง แต่ไม่ถูกต้องในอีกสถานที่หนึ่ง ความยุติธรรมเป็นสัดส่วนระหว่างการประนีประนอมกันทั้งสองส่วน หลักเกณฑ์กฎหมาย และกฎหมายธรรมชาติ จึงต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่อาจแบ่งแยกจากกันเป็นสองส่วน เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นสิทธิอันหนึ่งอันเดียวกันในการดำรงอยู่และเป็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามพื้นฐานแห่งเหตุผลทางกฎหมาย³¹

หลักความได้สัดส่วนประเทศต่างๆ ในรัฐสมัยใหม่ได้นำไปปรับใช้เป็นหลักแห่งความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิบุคคลตามกฎหมายที่ใช้อำนาจรัฐใช้อำนาจกฎหมายในการกระทำทางกฎหมายในรูปของคำสั่ง กฎ และข้อบังคับต่างๆ นั้น ต้องเป็นไปตามหลักสัดส่วน

แนวคิดตามหลักสัดส่วนได้นำไปปรับใช้ทางกฎหมายในทางอาญา เพื่อหาหลักสัดส่วนในการกำหนดโทษทางอาญา การใช้อำนาจในการออกกฎหมาย คำสั่ง กฎ และข้อบังคับต่างๆ นอกจากจะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจไว้แล้ว หลักความได้สัดส่วนนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญ และเป็นเครื่องมือสำคัญของศาลทั่วไป และศาลรัฐธรรมนูญในประเทศต่างๆ ใช้ในการชั่งน้ำหนัก ว่าการใช้อำนาจรัฐเป็นไปตามสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ และได้หลักสัดส่วนสมควรที่เหมาะสมและจำเป็นหรือไม่ เพียงใด ด้วยเหตุนี้ การออกกฎหมาย คำสั่ง กฎ และข้อบังคับจึงไม่ใช่เพียงแต่มีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น แต่การใช้อำนาจรัฐในการกระทำทางกฎหมายดังกล่าวยังต้องคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วนด้วย

การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เป็นการแบ่งแยกระหว่างความชอบด้วยกฎหมาย และความถูกต้องของกฎหมาย เพื่อการอ้างอิงในกฎหรือข้อบังคับลำดับรองลงมาจากรัฐธรรมนูญเป็นการชอบด้วยกฎหมายตามรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุด ดังนั้น ความไม่ถูกต้องในกฎหมายจึงเป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก่อให้เกิดความไม่ถูกต้องทางกฎหมาย ดังนั้น เงื่อนไขความถูกต้องของกฎหมายถูกกำหนดโดยรัฐธรรมนูญ ในขณะที่เงื่อนไขความถูกต้องของกฎ ข้อบังคับทางบริหารถูกกำหนดโดยกฎหมาย ย่อมมีความหมายอยู่ในตัวว่าความไม่ถูกต้องของกฎ ข้อบังคับทางบริหารย่อมเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายอยู่เสมอ อีกทั้ง หลักความชอบด้วยกฎหมายย่อมอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ในบรรดากฎ ข้อบังคับทางบริหารย่อมอาศัยอำนาจทางกฎหมายและสอดคล้องตามกฎหมาย ซึ่งเหตุผลทางกฎหมาย แม้ว่าบรรดากฎ ข้อบังคับทางบริหารสอดคล้องตามกฎหมาย แต่ไม่สอดคล้องตาม

³¹ Aristotle. (1684). *Nicomachean Ethics*. Book V. Hobbes. Leviathan.

รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุด ย่อมถือว่ากฎหมายนั้นไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญอยู่ในตัว หลักสำคัญจึงเป็นเครื่องมือทางกฎหมายในการชั่งน้ำหนักของศาลทั่วไปและศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อหาความสมดุลพื้นฐานระหว่างความยุติธรรมและบรรดากฎหมาย คำสั่ง กฎ ข้อบังคับที่ตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจกฎหมายที่ได้หลักสำคัญสมดุลที่เหมาะสมและจำเป็นนั่นเอง³²

2.3.2 สาระสำคัญแห่งหลักความได้สัดส่วน

หลักการได้สัดส่วนในทางวิชาการนั้น นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ บรรเจิด สิงคะเนติ ให้ความหมายตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ว่าเป็นหลักการที่สำคัญในการตรวจสอบการกระทำของรัฐทั้งหลาย อันมีผลสมบูรณ์ หรือความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของรัฐนั้นๆ ซึ่งมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ หลักความเหมาะสม หลักความจำเป็น และหลักความได้สัดส่วนตามความหมายอย่างแคบ³³

สมคิด เลิศไพฑูรย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า หากฝ่ายปกครองจะใช้อำนาจละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จะต้องใช้อำนาจเท่าที่จำเป็น การละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย หากการละเมิดนั้นมีขนาดเกินสมควร เมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์ของการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง และการใช้อำนาจนั้นต้องมีความสัมพันธ์และได้สัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป้าหมาย และการตัดสินใจ โดยต้องพิจารณาวิธีการ เป้าหมาย และข้อเท็จจริงที่เป็นพื้นฐานของนิติกรรมทางปกครองนั้นๆ ดังนั้น หลักความได้สัดส่วน จึงเป็นหลักกฎหมายที่เรียกร้องให้ฝ่ายปกครองต้องนำหลักเกณฑ์ที่ดีที่สุดมาใช้บังคับกับเอกชน³⁴

วรพจน์ วิสรุตพิชญ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักความได้สัดส่วนนั้น เป็นหลักการขั้นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจ โดยบังคับให้ผู้ใช้อำนาจจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของตนอย่างพอเหมาะพอประมาณ (moderation) และถือว่าหลักความได้สัดส่วนเป็นหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป และมีค่าบังคับเสมอกันกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญทุกประการ³⁵

³² วุฒิชัย จิตตานุ. (2555). การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของหลักสัดส่วนในบทบัญญัติแห่งกฎหมายของโลก(ตอนหนึ่ง). *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์*, 6(4), หน้า 117-123.

³³ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). *หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 274.

³⁴ สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2533). หลักความได้สัดส่วน. *วารสารนิติศาสตร์*, 20(4), หน้า 99-100.

³⁵ วรพจน์ วิสรุตพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 85.

หลักความได้สัดส่วนนั้น จึงหมายถึง หลักที่รับรองสิทธิของประชาชน ว่าผู้ใช้อำนาจปกครองจะต้องใช้อำนาจอย่างพอประมาณ ไม่ใช้อำนาจเกินความจำเป็น โดยต้องเปรียบเทียบระหว่างวัตถุประสงค์ของการใช้อำนาจปกครองนั้นๆ และการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยการใช้อำนาจปกครองนั้นๆ จะต้องมีความสัมพันธ์และมีความเหมาะสมกับการละเมิดสิทธิใดๆ ของประชาชน

หลักแห่งความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) ประกอบด้วยหลักการย่อย 3 ประการ กล่าวคือ³⁶

หลักแห่งความเหมาะสม (Principle of Suitability)

เป็นหลักการที่บังคับให้องค์กรฝ่ายปกครองของรัฐ ต้องพิจารณาเลือกออกคำสั่งที่สามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมาย ตามที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจได้กำหนดไว้เท่านั้น

คำสั่งทางปกครองใดๆก็ตาม ที่ในความเป็นจริงแล้วไม่อาจทำให้บรรลุความมุ่งหมาย ตามที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจกำหนดไว้ได้ ย่อมเป็นคำสั่งที่ไม่เหมาะสม และเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หลักแห่งความจำเป็น (Principle of Necessity)

ในบรรดาคำสั่งทางปกครองหลายๆคำสั่ง ที่คำสั่งเหล่านั้นล้วนแล้วแต่สามารถทำให้บรรลุความมุ่งหมายตามที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจกำหนดไว้ได้ทั้งสิ้น ดังนี้ จึงต้องพิจารณาว่า ถ้าเป็นคำสั่งที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของเอกชนแล้ว องค์กรฝ่ายปกครองต้องเลือกออกคำสั่งที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของเอกชนน้อยที่สุด แต่ถ้าเป็นคำสั่งที่ให้ประโยชน์แก่เอกชน ฝ่ายปกครองต้องเลือกออกคำสั่งที่มีผลทำให้รัฐเสียประโยชน์น้อยที่สุด หลักแห่งความจำเป็นนี้จะนำมาพิจารณาคือเมื่อ กรณีนั้นมีมาตรการอยู่หลายมาตรการด้วยกันที่สามารถที่จะทำให้บรรลุความมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจไว้

แต่ในกรณีที่ไม่มีมาตรการ หรือวิธีการที่เหมาะสมอื่นใดให้เลือกได้ ปัญหาที่จะต้องพิจารณาจึงมีอยู่ว่า องค์กรฝ่ายปกครองได้เลือกออกคำสั่งซึ่งเป็นมาตรการเท่าที่จำเป็นแล้วหรือไม่ หมายความว่า คำสั่งนั้นเป็นคำสั่งที่รุนแรงน้อยที่สุดแล้วหรือไม่ หรือว่ามีขณะนั้นแล้วก็ไม่อาจจะบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายตามที่กฎหมาย ซึ่งให้อำนาจกำหนดไว้ได้เลย

หลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ (Principle of Proportionality in The Narrow Sense)

³⁶ ไพบุลย์ วราหะไพฑูรย์. (2556). *เสรีภาพในการชุมนุมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย*. งานเอกสารวิชาการหลักสูตร "หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย" รุ่น 1 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 13-14.

เป็นอีกหลักหนึ่งที่ใช้ศาลใช้ในการอ้างเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของคำสั่งทางปกครอง ความมุ่งหมายของหลักการนี้ โดยสรุปคือ ระหว่างความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เอกชน ซึ่งเป็นผลมาจากคำสั่งทางปกครองอย่างใดอย่างหนึ่ง กับประโยชน์ที่สังคมส่วนรวมจะได้รับนั้น สมดุลกันหรือไม่ เพราะฉะนั้น โดยหลักการนี้จึงห้ามองค์กรใช้อำนาจฝ่ายปกครองใช้อำนาจออกคำสั่งใดๆ ซึ่งเป็นที่เห็นได้ชัดเจนว่า หากได้มีการลงมือปฏิบัติตามคำสั่งนั้นแล้ว จะเกิดผลประโยชน์น้อยมากแก่สังคมหรือคนส่วนใหญ่ ไม่คุ้มกับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับเอกชน จึงเห็นได้ว่า หลักแห่งความได้สัดส่วนนี้ มุ่งบังคับให้องค์กรของรัฐฝ่ายปกครองออกคำสั่งที่อยู่ในวิสัยที่จะดำเนินการ ให้ความมุ่งหมายของกฎหมายที่ให้อำนาจแก่องค์กรนั้นๆ สำเร็จลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องก่อความเสียหายหรือมีผลกระทบที่น้อยที่สุดแก่เอกชนหรือรัฐ แล้วแต่กรณี และในขณะเดียวกัน ก็ห้ามมิให้องค์กรของรัฐฝ่ายปกครอง ออกคำสั่งที่เมื่อได้ลงมือปฏิบัติแล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์น้อยมาก ไม่คุ้มกับความเสียหายที่จะตกแก่เอกชนหรือรัฐ

หลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบนี้ มุ่งพิจารณาที่ภาวะสมดุลระหว่างความเสียหายที่เอกชนจะได้รับ กับ ประโยชน์อันสังคมจะพึงได้รับ จากการปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่งทางปกครองมาตรการใดมาตรการหนึ่ง ดังนั้น โดยนัยแห่งหลักการนี้ จึงห้ามองค์กรฝ่ายปกครองออกคำสั่งทางปกครองใดๆ ที่เห็นได้ชัดว่า เมื่อลงมือปฏิบัติตามคำสั่งนั้นแล้ว จะเกิดประโยชน์แก่มหาชนน้อยมาก หรือไม่คุ้มกับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับเอกชนผู้ได้รับผลกระทบจากคำสั่งทางปกครองนั้น หลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบนี้ มุ่งบังคับให้องค์กรฝ่ายปกครองออกคำสั่งทางปกครองที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายตามที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจนั้นได้กำหนดไว้ และในขณะเดียวกัน ต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชนหรือแก่รัฐ แล้วแต่กรณี น้อยที่สุด และห้ามองค์กรฝ่ายปกครองออกคำสั่งทางปกครองที่เมื่อปฏิบัติตามคำสั่งนั้นแล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางมหาชนน้อยมาก ไม่คุ้มค่ากับความเสียหายที่จะกระทบกับสิทธิเสรีภาพของเอกชนหรือของรัฐ

หลักความได้สัดส่วนนั้น จึงเป็นเหมือน หลักที่กำหนดให้รัฐควรต้องตระหนักถึงอยู่ตลอดเวลาในการกระทำการทางปกครอง ในการใช้อำนาจปกครองออกกฎ หรือคำสั่งใดๆ นั้น รัฐจำต้องคำนึงถึงหลักแห่งความความได้สัดส่วนเสมอ มิใช่มุ่งที่จะใช้แต่จะใช้อำนาจปกครอง โดยมิได้คำนึงถึงความเหมาะสม ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐควรต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เพราะฉะนั้น รัฐที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์นั้น จำต้องยึดหลักแห่งความได้สัดส่วนเป็นสำคัญ เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญ หากรัฐใช้อำนาจปกครองโดยไม่

คำนึงถึงหลักแห่งความได้สัดส่วน รัฐนั้นก็ไม่อาจเรียกได้ว่า มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้

2.4 แนวคิดและทฤษฎีความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติด

ความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติดนั้น เป็นความผิดที่สร้างปัญหาให้กับทุกประเทศทั่วโลกมาอย่างยาวนาน โดยผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น มีหลากหลายประเภท ทั้งผู้เสพใหม่ ผู้ติดยาเสพติด ผู้จำหน่ายรายเล็ก ผู้จำหน่ายรายใหญ่ในระดับภูมิภาคไปจนถึงระดับจำหน่ายข้ามชาติและผู้ผลิตยาเสพติด ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติดนั้น มีลักษณะที่แตกต่างจากความผิดทางอาญาทั่วไป การจะลงโทษ และแก้ไขปัญหาคriminal ที่เกี่ยวกับยาเสพติดนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูล แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางมาตรการในการแก้ไขปัญหาคriminal ที่เกี่ยวกับยาเสพติดต่อไป

2.4.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นอาชญากรรมในความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติด

ความหมายของคำว่า อาชญากรรม ในลักษณะต่างๆ

อาชญากรรมในความหมายของ เจรามี่ เบนธัม (Jeremy Bentham) นักอาชญาวิทยา หมายถึง การกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดในทางอาญา โดยมีกฎหมายห้ามไว้ ซึ่งเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี³⁷

ความหมายของอาชญากรรมพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า อาชญากรรมไว้ว่า หมายถึง การกระทำความผิดอาญา ความผิดอาญา ส่วนคำว่าอาญาเป็นคำนาม หมายถึง โทษ มักใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านาย เช่น พระราชอาญา โทษหลวงหรือโทษที่กระทำผิดต่อประเทศชาติหรือสังคม เช่น คดีอาญา ความอาญา ฯลฯ³⁸

จากความหมายของคำว่า อาชญากรรม ในมุมมองต่างๆ สรุปว่า อาชญากรรม นั้น หมายถึง การกระทำใดๆที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด และกำหนดโทษที่เป็นผลร้ายต่อผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายนั้น

ดังนั้น อาชญากรรมในคดีความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติด ย่อมหมายถึง การกระทำใดๆ ที่มีกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด และกำหนดโทษที่เป็นผลร้ายต่อผู้ที่กระทำการ

³⁷ ผจงจิตต์ อธิคมนันตะ. (2525). *สังคมวิทยาว่าด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 8.

³⁸ ราชบัณฑิตยสถาน. (2526). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

ฝ่าฝืนกฎหมายที่เกี่ยวกับยาเสพติดนั้น ซึ่งการกระทำที่กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด ได้แก่ การเสพ การมีไว้ในครอบครอง การจำหน่าย และการผลิต ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ที่สามารถก่ออาชญากรรมในความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติดได้นั้น มีลักษณะที่กว้างขวางมาก ตั้งแต่ผู้เสพ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ต่อมา ผู้จำหน่าย สามารถแบ่งได้เป็นผู้จำหน่ายรายย่อย ก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกับผู้เสพ แต่อาจมีลักษณะที่รุนแรงกว่า เช่น มีการเสพยาเสพติดเป็นประจำ หรือผู้จำหน่ายรายใหญ่ มักจะเป็นอาชญากรที่ดำรงชีพด้วยการก่ออาชญากรรมเพียงอย่างเดียว และมักจะมีผลถึงความผิดในลักษณะอื่นๆ เช่น ความผิดฐานฟอกเงิน และ ผู้ที่ผลิตยาเสพติด แรงงาน ผู้ที่เป็นแหล่งเงินทุน การขนย้ายยาเสพติดจำนวนมาก

ความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติดนั้น สามารถจำแนกได้หลายลักษณะ³⁹ ดังนี้ การเสพ การครอบครอง การจำหน่าย การผลิต ซึ่งมีลักษณะความเป็นอาชญากรรมที่แตกต่างกัน ในทางอาชญาวิทยามีการจัดความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ในกลุ่มอาชญากรรมประเภทต่างๆ ตามแนวทางการจำแนกประเภทอาชญากรรมของหน่วยงานตำรวจสอบสวนกลาง (Federal Bureau Investigation หรือ FBI) ประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนี้

การเสพยาเสพติดจัดว่าเป็นอาชญากรรมประเภทไม่มีผู้เสียหาย หรืออาชญากรรมปราศจากเหยื่อ เนื่องจากการเสพยาเสพติดนั้น ผู้กระทำความผิดเป็นผู้สมัครใจเสพยาเสพติดนั้น โดยที่รู้อยู่แล้วว่าสิ่งนั้นคือยาเสพติด และเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และยาเสพติดก็เป็นผลเสียต่อสุขภาพร่างกายของผู้กระทำความผิดนั่นเอง ซึ่งไม่ได้ส่งผลเสียต่อผู้อื่น จึงทำให้การเสพยาเสพติด ผู้เสพเป็นทั้งผู้กระทำความผิดและเป็นผู้เสียหายอยู่ในตัวเอง⁴⁰

การเสพยาเสพติดจัดว่าเป็นอาชญากรรมต่อมาตรฐานทางศีลธรรม เนื่องจากยาเสพติดนั้น ถือว่าเป็นอบายมุขประเภทหนึ่ง การเสพยาจึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรม ถึงแม้ว่าการเสพยาจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นโดยตรง แต่เพื่อเป็นการคุ้มครองรักษาศีลธรรมอันดีงามของประชาชนแห่งรัฐ รัฐจึงต้องออกกฎหมายห้ามไว้ เนื่องจากการเสพยาเสพติดนั้นเป็นการทำร้ายผู้คนในสังคมโดยอ้อม เพราะผู้เสพยาเสพติดมักจะเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนระดับต้นๆ ที่มีการพัฒนาไปสู่การกระทำความผิดในลักษณะอื่นๆตามมา⁴¹

³⁹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. (2552). *การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนานโยบาย แนวทางมาตรการและกฎหมายในการแก้ไขปัญหาเสพติดในเรือนจำและทัณฑสถาน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม. หน้า 12-15

⁴⁰ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2557). ข้อเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหาเสพติดในเรือนจำ. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 6(1), หน้า 25-27.

⁴¹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 40. หน้า 25-27.

เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายที่ทุจริต จัดว่าเป็นอาชญากรรมคอปกขาว คือ อาชญากรรมซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่การงานทั้งในภาครัฐและเอกชน และได้ใช้ตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าวในทางที่ไม่ชอบ เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน เนื่องจาก กระบวนการค้ายาเสพติดเป็นอาชญากรรมที่มีอำนาจ และมีอิทธิพลมหาศาลทั้งทางด้านการเงิน การเมือง เครือข่ายทางสังคม และการใช้ความรุนแรงโดยไม่จำเป็น ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายทุกระดับที่เข้าไปเกี่ยวข้องตกอยู่ในภาวะที่มีความเสี่ยงในการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย และต้องใช้ความอดทนต่ออำนาจเงินจำนวนมากหรือผลประโยชน์อื่นใด ที่ได้รับจากการกระทำความผิด หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดให้สามารถกระทำความผิดต่อไปได้ ซึ่งล้วนถือว่าเป็นอาชญากรรมปกขาวทั้งสิ้น⁴²

การค้ายาเสพติดจัดว่าเป็นอาชญากรรมองค์กร คือ เครือข่ายธุรกิจที่แสวงหาผลกำไร จากสินค้าหรือบริการที่ผิดกฎหมาย เช่น การค้ายาเสพติด การค้าหญิงโสเภณี คำสื่อสิ่งพิมพ์ลามก เปิดบ่อนการพนัน ขายสินค้าที่ได้มาจากการโจรกรรม ฟอกเงิน หรือการรับจ้างกระทำความผิดกฎหมายทุกรูปแบบ ถ้าพิจารณาเพียงผิวเผินเสมือนว่าผู้กระทำความผิดเพียงแต่กระทำหรือบริการจัดการงานที่ผิดกฎหมายเพียงฝ่ายเดียว แต่ถ้าพิจารณาลึกลงไปพบว่าต้องมีผู้จัดหาสินค้าหรือบริการที่ผิดกฎหมายมาป้อนให้แก่หน่วยจัดการนี้ด้วย เพราะให้ผลกำไรที่สูงมาก การกระทำความผิดดังกล่าวมักต้องอาศัยความร่วมมือของตำรวจ นักการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อการอยู่รอดและดำเนินธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง มีการใช้กำลังรุนแรงในการบังคับให้สมาชิกปฏิบัติตาม โดยองค์กรเหล่านี้ถูกควบคุมด้วยระบบที่เข้มงวด และมีบทลงโทษที่โหดร้าย มีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและมีขอบเขตกว้างขวางในทุกระดับ ตัดตอนการสั่งการเป็นระดับชั้น ทำให้การสาวความผิดถึงผู้บงการหรือเจ้านายทำได้ยาก⁴³

จากการศึกษา พบว่า อาชญากรรมที่เกี่ยวกับยาเสพติดนั้น เป็นการกระทำความผิดที่มีผู้กระทำความผิดหลากหลายประเภท ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่ไม่ก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่น แต่เป็นความผิดเพราะกฎหมายบัญญัติ หรือเป็นการกระทำที่อาจสร้างความเสียหายให้กับองค์ประกอบโดยรวมของรัฐนั้นๆ ได้ ดังนั้น การจะลงโทษผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น จำต้องแยกประเภทของผู้กระทำความผิด พฤติการณ์ของการกระทำความผิด หากจะใช้บทลงโทษผู้กระทำความผิดทั้งหมดเหมือนกัน อาจเป็นการไม่เหมาะสม เนื่องจากอาชญากรรมที่เกี่ยวกับยาเสพติดนั้นมีลักษณะเฉพาะ แตกต่างจากอาชญากรรมประเภทอื่นๆ

⁴² จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 40. หน้า 25-27.

⁴³ จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 40. หน้า 25-27.

2.4.2 ผลกระทบของปัญหายาเสพติด

ยาเสพติดเป็นปัญหาสังคมที่ยิ่งใหญ่ของทุกประเทศทั่วโลก ที่ก่อให้เกิดผลเสีย และผลกระทบต่อสังคมในทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ ในประเทศไทย ปัญหาเรื่องยาเสพติดเป็นปัญหาที่มีมาอย่างยาวนาน ที่สมควรได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังจากผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกองค์กร เนื่องจากสังคมทุกระดับได้รับผลกระทบต่อปัญหายาเสพติด แม้ประเทศไทยจะเคยใช้มาตรการที่มีความรุนแรง ซึ่งสามารถกวาดล้างผู้กระทำความผิดได้เป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดในระยะยาวได้ โดยยาเสพติดนั้น ส่งผลกระทบต่อบุคคลในสังคมอย่างกว้างขวาง ดังนี้⁴⁴

ผลกระทบต่อบุคคล ซึ่งยาเสพติดทุกชนิด เช่น ยาบ้า โคลเคน มอร์ฟิน เฮโรอีน ฝิ่น เป็นต้น จะมีผลกระทบโดยตรงต่อร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะด้านบุคลิกภาพและสุขอนามัย ทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ผลกระทบต่อครอบครัวและสังคม ผู้ที่ติดยาเสพติดมักก่ออาชญากรรมต่อเนื่อง เช่น เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข การลักขโมย การประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนการพนันต่างๆ โดยเฉพาะผู้ค้า หรือผู้เสพ หากบุคคลเหล่านั้นเป็นหัวหน้าครอบครัว เมื่อถูกจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมาย ก็จะส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ ในครอบครัว หรือหากเด็กและเยาวชนถูกจับกุมดำเนินคดี ก็ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ตามมาเช่นกัน

ผลกระทบต่อการบริหารจัดการของรัฐ การที่สังคมมีคดียาเสพติดที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้เป็นภาระต่องานด้านกระบวนการยุติธรรม ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปได้อย่างล่าช้า และส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายของรัฐที่เพิ่มสูงขึ้นในการที่จะต้องจัดงบประมาณในการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด ในขณะที่เดียวกัน ยาเสพติดยังสามารถก่อให้เกิดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน โดยเฉพาะในหน้าที่ที่มีการเกี่ยวข้อง เช่น การริดไถ การรับสินบนเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากผู้กระทำความผิดอาญา ทำให้ประชาชนหมดความหน้าเชื่อถือในตัวเจ้าพนักงาน

ปัญหายาเสพติดนั้น สามารถก่อให้เกิดผลเสียกับสังคมทุกๆ ฝ่ายได้ ทั้งผลเสียทางด้านสุขภาพต่อบุคคลผู้เสพยาเสพติดนั่นเอง หรือสังคมภายนอก ตั้งแต่ชุมชนที่ผู้ติดยาเสพติดเหล่านั้นอาศัยอยู่ ไปจนถึงผลเสียต่อประเทศชาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่ควรหามาตรการมาแก้ไข ป้องกันมิให้ผู้คนในสังคมมีปัญหาเกี่ยวกับความต้องการใช้ยาเสพติด

⁴⁴ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). *ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ* *สาระสังเขป ประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 1). หน้า 2.

2.4.3 รูปแบบการจัดการกับปัญหาเสพติด

รูปแบบในการจัดการกับปัญหาเสพติดเพื่อใช้ในการอำนวยความสะดวกชดเชยนั้น มีอยู่ 2 รูปแบบ⁴⁵ คือ รูปแบบที่เน้นการควบคุมอาชญากรรม และ รูปแบบที่เน้นกระบวนการนิติธรรม

รูปแบบเน้นการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) มีลักษณะที่มุ่งให้เกิดประสิทธิผล มีประสิทธิภาพ และมีความน่าเชื่อถือในการจัดการกับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย มีเป้าหมายสำคัญในการที่จะมุ่งเน้นการควบคุมอาชญากรรมในสังคมให้อยู่ในขอบเขตที่ไม่สามารถที่จะก่อภัยอันตรายใดแก่สังคมได้ รูปแบบการควบคุมอาชญากรรมนี้จึงมีลักษณะที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับการบริหารงานยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง จากการที่ดำเนินกระบวนการที่ต้องตามระเบียบปฏิบัติที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งรูปแบบการควบคุมอาชญากรรมในลักษณะนี้ มุ่งเน้นในการปราบปรามอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในลักษณะแก้แค้นทดแทน เพื่อให้เกิดการหลาบจำ เป็นการยับยั้งมิให้คนในสังคมคิดจะกระทำการเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง

รูปแบบที่เน้นกระบวนการนิติธรรม (Due Process Model) มีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับรูปแบบแรกโดยสิ้นเชิง โดยมุ่งเน้นที่จะอำนวยความสะดวกชดเชยเพื่อให้เกิดความยุติธรรมด้วยวิถีทางที่ต้องตามกฎหมาย ซึ่งคำนึงถึงหลักการคุ้มครองเกียรติ ศักดิ์ศรี และความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล กระบวนการพิจารณาคดีจะมีลักษณะของการตรวจสอบถ่วงดุลจนบางครั้งขาดความคล่องตัว กลับกลายเป็นอุปสรรคในตนเอง

รูปแบบในการจัดการกับปัญหาที่เกิดจากยาเสพติดนั้น มีอยู่หลายวิธี แต่ละรูปแบบก็มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป โดยการที่จะแก้ไขปัญหา และป้องกันการเกิดอาชญากรรมจากยาเสพติดนั้น จำต้องใช้มาตรการทั้ง 2 รูปแบบควบคู่กันไป⁴⁶ กล่าวคือ รูปแบบที่เน้นการควบคุมอาชญากรรมใช้ในการควบคุมปริมาณของผลผลิตยาเสพติด ที่เกิดจากผู้ผลิตยาเสพติดตามแนวชายแดนที่มีจุดมุ่งหมายขนส่งเข้าสู่เมืองใหญ่ การปราบปรามอาชญากรรมที่เกี่ยวกับยาเสพติดประเภทนี้ ดำรวจจะต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วและเด็ดขาด โดยเฉพาะการปราบปรามนักค้ายาเสพติดรายใหญ่ที่ทรงอิทธิพล และมีอำนาจทางการเงินมาก ส่วนรูปแบบที่เน้นกระบวนการนิติธรรมนั้น ใช้ในการดำเนินการเพื่อลดความต้องการยาเสพติด ด้วยวิธีการออกกฎหมายเพื่อบังคับกับผู้ค้าและผู้เสพอย่างเป็นธรรม และมุ่งเน้นการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มีลักษณะที่

⁴⁵ Herbert Parker. (1964). *Two Models of the Criminal Process*. Pennsylvania State: University of Pennsylvania. P. 133.

⁴⁶ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 40. หน้า 29.

หลากหลายมาใช้เพื่อป้องกันผู้บริสุทธิ์ หรือผู้ที่ไม่มีลักษณะเป็นอาชญากร ให้ออกมาจากผู้กระทำความผิดในลักษณะที่ร้ายแรง

เนื่องจากอาชญากรรมที่เกี่ยวกับยาเสพติดนั้น มีลักษณะที่ซับซ้อน ต่างจากอาชญากรรมโดยทั่วไป โดยมีผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องหลายประเภท จึงทำให้การดำเนินการปราบปรามแก้ไขจำต้องมีรูปแบบวิธีการดำเนินการที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้กระทำความผิดแต่ละประเภทที่เกี่ยวข้อง การแก้ไขปัญหาก็จะเกิดประสิทธิภาพ และสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ประชาชนในสังคมได้ หากมีการใช้รูปแบบมาตรการป้องกันเพียงรูปแบบเดียวนั้น อาจเกิดความไม่เหมาะสมกับอาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

2.4.4 แนวคิดและรูปแบบในการลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติด

ความหมายของการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด

United Nation Office on Drug and Crime - UNODC⁴⁷ กล่าวว่า การลดทอนความเป็นอาชญากรรม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายเพื่อให้การกระทำบางอย่างที่เป็นอาชญากรรม ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่มีความผิดทางอาญา

Favpel, Horowitz and Weaver⁴⁸ ให้ความหมาย การลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด ว่า หมายถึง นโยบายที่ยกเลิกบทลงโทษทางอาญาจากการกระทำความผิดบางอย่าง เช่น กรณียาเสพติดจะลดทอนความเป็นอาชญากรรมในกรณีครอบครองยาเสพติดในปริมาณที่เล็กน้อย โดยไม่ต้องรับโทษทางอาญา แต่ยังคงต้องรับโทษทางปกครองอยู่

กอบกุล จันทวโร⁴⁹ นิยามความหมาย การลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติดว่า หมายถึง การลดทอนหรือการยกเลิกการใช้ยาเสพติด จากการศึกษาที่กำหนดให้เป็นความผิดทางอาญาที่มีโทษจำคุกและโทษปรับ ให้มีผลอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ไม่เป็นความผิดทางอาญา หรือเป็นความผิดทางอาญาที่มีโทษเล็กน้อย เช่น โทษปรับ

⁴⁷ United Nation Office on Drugs and Crime. (2007). *Handbook of basic principles promising practices on Alternative to Imprisonment*. New York: United Nations. P. 13.

⁴⁸ Charles E. Favpel, Alan M, Horowitz and Greg S. Weaver. (2004). *The Sociology of American drug use*. New York: Oxford university. P.361.

⁴⁹ กอบกุล จันทวโร. (2554). *แนวทางการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) และลดทอนความเป็นอาชญากรรม (Decriminalization)*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.Nsacmu.com/download/2554/.01.2554.pdf>. [2563, 8 กรกฎาคม].

จากความหมายมีกล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนสรุปได้ว่า การลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด หมายถึง การไม่บังคับใช้โทษในทางอาญากับความผิดที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด และกำหนดโทษทางอาญาไว้ แต่ยังคงต้องรับโทษที่เป็นมาตรการอื่นที่กฎหมายกำหนดเพื่อหลีกเลี่ยงการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในทางอาญากับความผิดนั้น

ปัญหายาเสพติด เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมาเป็นเวลายาวนาน ทุกฝ่ายพยายามหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ในอดีต ประเทศไทยมองว่ายาเสพติดนั้นเป็นภัยคุกคามร้ายแรงต่อสังคม จำต้องถูกกำจัดออกไป จึงเลือกใช้มาตรการปราบปรามที่มุ่งเน้นการใช้ความรุนแรง แต่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการดังกล่าว ไม่สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดในระยะยาวได้ ยาเสพติดยังคงเป็นปัญหาที่สร้างความเสียหายให้แก่สังคมเรื่อยมา จึงมีแนวคิดการแก้ไขปัญหายาในรูปแบบใหม่ โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหายาจากต้นเหตุ ซึ่งต้นเหตุของการที่ยาเสพติดในสังคม เนื่องจากคนในสังคมต้องการใช้ยาเสพติด จึงมุ่งเน้นแก้ไขที่ผู้ที่ต้องการใช้ยาเสพติด โดยการฟื้นฟูสภาพจิตใจ และแก้ไขพฤติกรรมมิให้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอีก อีกทั้งก็ยังคงมีมาตรการที่รุนแรง เพื่อใช้กับผู้ที่ผลิต หรือผู้จำหน่ายรายใหญ่ เพื่อลดปริมาณยาเสพติดที่ผู้คนในสังคมจะสามารถหามาเสพได้ โดยมาตรการทั้งสองนี้ จำต้องใช้ควบคู่กันไป เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระยะยาว

แนวคิดการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติดนั้น มุ่งเน้นที่จะใช้กับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในลักษณะที่เป็นผู้ที่ต้องการใช้ยาเสพติด หรือผู้ที่ติดยาเสพติด โดยสาเหตุที่เกิดแนวคิดการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติดนั้น มีสาเหตุสำคัญ 4 ประการ⁵⁰ ดังนี้

การมองว่าผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วย

องค์การอนามัยโลกนั้น มองว่า การติดยาเสพติดนั้น ถือเป็นโรคอย่างหนึ่ง โดยผู้ที่ติดยาเสพติดจำเป็นต้องได้รับการรักษาอย่างถูกวิธี จึงจะหายขาดได้ จากหลักการที่ว่า ผู้ที่ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วยนั้น แสดงให้เห็นว่า ไม่สมควรที่จะผลักผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ ทั้งยังเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณ โดยไม่เกิดประโยชน์ เนื่องจากการนำตัวผู้เสพยาเสพติดเข้าคุกนั้น เป็นการแก้ไขปัญหายาที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากผู้ติดยาเสพติด ไม่ได้ก่อความเสียหายให้กับสังคมโดยตรง แต่การเสพยาเสพติดนั้น เป็นการสร้างความเสียหายต่อสุขภาพของผู้เสพเท่านั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดผู้ติดยาเสพติดออกจาก

⁵⁰ จุฑามาศ พงศ์วิญญู. (2553). *มาตรการทางกฎหมายในการลดทอนความเป็นอาชญากรรมทางคดียาเสพติดของประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า. 18-25.

สังคม แต่ควรรักษา แก้วใจ เยียวยาฟันพุพุดติกรรม ตลอดจนสภาพจิตใจ ภายใต้นิวคิตที่ว่า ผู้ศึคยา เสพตึคเป็นผู็ป่วย เพื่อใ้ผู้ศึคยาเสพตึคเหล่านั้ัน สามารถเล็กยาเสพตึค และดำเนินชึวิตต่อไปใน สังคมใ้ค็อย่างปกตึสุขค็ต่อไป

ปัญหาประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย

เนื่องด้วยอาชญากรรมที่เกี่ยวกับยาเสพตึคนั้น มีหลากหลายประเภท ทำใ้มีผู้กระทำให้ความฝึคเกี่ยวกับยาเสพตึคจำนวนมากเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ส่งผลใ้เจ้าพนักงานในหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้งต้องทำงานหนักขึ้น ส่งผลใ้การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านอื่นๆเป็นไปใ้ค็อย่างล้าช้า ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เร็อนจำต่างๆจำต้องรับร็องนักโทษจำนวนมากว่่าที่สามารถร็องรับใ้ค็ ส่งผลใ้เกิดความแอ็ดในเร็อนจำ การดูแลนักโทษไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งข้งสั้นเปล็องงบประมาณเพื่อเป็นค่าใ้จ่ายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมต่างๆ และค่าใ้จ่ายในการดูแลผู้ต้องข้งในเร็อนจำ เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายไม่สามารถเอาเวลาไปปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความสงบจากการก่ออาชญากรรมอื่นๆใ้ค็

ปัญหานักโทษล้นเร็อนจำ

ปัจจุบัน มีผู้ต้องข้งที่อยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์มากกว่าความสามารถในการดูแลนักโทษของกรมราชทัณฑ์ เนื่องจกมาตรการของการลงโทษในทางอาญาที่มีอยู่อย่างจำกัค ไม่มีมาตรการลงโทษในลักษณะอื่นๆที่จะสามารถนำมาใ้ค็กับผู้กระทำให้ฝึคใ้ค็ จึงต้องลงโทษผู้กระทำให้ความฝึคด้วยวิธีการจำคุกเป็นส่วนใหญ๋ ส่งผลใ้มีผู้ต้องข้งจำนวนมากเกินความจำเป็น สร้างความแอ็ดในเร็อนจำ ส่งผลเสี่ยต่างๆค็กระบวนการยุติธรรมของประเทศ เช่น สั้นเปล็องงบประมาณจำนวนมากในการเล็ยงดูแลผู้ต้องข้งทั้งหมด จากจำนวนผู้ต้องข้งจำนวนมาก ส่งผลค็สุขอนามัยข้งของผู้ต้องข้ง โรคตึคต็องต่างๆ เช่น โรคเอดส์ ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมการรักร่วมเพศ หรือการใ้ค็เข็มฉึคยา ร่วมกัน หรือโรคฝึคหวั้ง เนื่องจกปัญหาการดูแลรักษาความสะอาดในเร็อนจำ เป็นเร็องยากที่จะจัดการแก้ใ้ค็ และเนื่องจกจำนวนผู้ต้องข้งในเร็อนจำมีเป็นจำนวนมาก เป็นผู้กระทำให้ความฝึคที่เกี่ยวกับยาเสพตึค และมีใ้ค็มีการแบ่งแยกประเภทข้งของผู้ต้องข้งออกอย่างชัดเจน ผู้กระทำให้ความฝึคดังกล่าวจำต้องอยู่ในพื้นที่เด็ยวกัน ทำใ้มีการลักลอบนำเข้ายาเสพตึคเข้ามาสู่ภายในเร็อนจำ โดยใ้ค็วิธีการตึคตึนบนเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ หรือแม้แต้เจ้าหน้าที่ข้งกรมราชทัณฑ์เป็นผู้นำเข้ามาจำหน่ายเสี่ยเอง เนื่องจกมีผู้จำหน่ายยาเสพตึคจำนวนมากที่เป็นผู้มีอิทธิพล มีอำนาจทางการเงิน ส่งผลใ้การควบคุมปราบปรามกระทำใ้ค็ยาก ทั้งไม่สามารถแก้ใ้ค็ฟันพุพุดติกรรมข้งนักโทษใ้ค็ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจกจำนวนนักโทษที่มีจำนวนมาก ไม่สามารถแยกประเภทนักโทษใ้ค็อย่างเหมาะสม จำต้องใ้ค็อาศัยอยู่ร่วมนกัน ส่งผลค็ประสิทธิภาพในการจัดการระบบการแก้ใ้ค็ฟันพุพุดติกรรม

แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด

การใช้มาตรการควบคุมทางสังคมกับผู้กระทำความผิดบางประเภท อาจก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าการดำเนินคดีในระบบกระบวนการยุติธรรมในทางอาญา โดยมาตรการดังกล่าว ได้แก่ การควบคุมทางสังคมโดยใช้สถานับครอบครัว โรงเรียน ศาสนา กลุ่มวัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้ที่อยู่ในสังคมดังกล่าว

การดำเนินการในระบบกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาอาจเกิดผลเสีย เช่น เกิดรอยมลทินต่อผู้ที่เคยถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการแก้ไขปรับตัวให้เข้ากับสังคมต่อไปได้ จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นต้องกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

การผลักผู้กระทำความผิดบางประเภทออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะส่งผลให้มีผู้กระทำความผิดที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาลดลง เจ้าหน้าที่ต่างๆจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น จำต้องใช้มาตรการที่หลากหลาย เนื่องจากผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น มีหลายลักษณะ ทั้งผู้เสพ ผู้จำหน่าย ผู้ผลิต ทั้งลักษณะของผู้กระทำความผิดแต่ละประเภทก็แตกต่างกัน ทั้งลักษณะของการกระทำ ลักษณะของตัวบุคคลที่กระทำ และผลเสียที่เกิดจากการกระทำ หากจะใช้มาตรการทางอาญาในลักษณะเดียวกัน อาจไม่เป็นผลดีกับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จำต้องมีมาตรการที่หลากหลาย เพื่อนำมาปรับใช้กับผู้กระทำความผิดแต่ละประเภท ซึ่งการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของยาเสพติด ที่มุ่งใช้กับผู้กระทำความผิดในลักษณะที่เป็นผู้เสพนั้น นอกจากสามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างถูกต้องแล้ว ยังสามารถช่วยลดปริมาณคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ การดูแล และมาตรการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในเรือนจำสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

รูปแบบของการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด

รูปแบบของการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติดนั้น สามารถกระทำได้ 2 ขั้นตอน⁵¹ ดังนี้

ขั้นตอนก่อนการกระทำความผิด

การลดทอนความเป็นอาชญากรรมในขั้นตอนนี้ จะกระทำในขณะที่การกระทำความผิดยังไม่ปรากฏต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากผู้กระทำความผิดถูกจับกุมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

⁵¹ นันทพรพัช ไซฮอ์ครพศ. (2556). การลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด : กรณีศึกษา นโยบาย และมาตรการทางเลือกในต่างประเทศ. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 5(3), หน้า. 224.

ทางอาญาแล้วนั้น ผู้กระทำความผิดนั้นจะถูกสังคมตีตราว่าเป็นอาชญากรโดยทันที ซึ่งอาจเป็นผลมาจาก การกระทำที่จะต้องถูกลงโทษทางอาญานั้น รู้สึกเป็นการกระทำที่ร้ายแรง ขัดต่อศีลธรรมอันดี ทั้งที่ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในบางลักษณะ ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมมากถึงขนาดมีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการทางอาญาเท่านั้น การลดทอนความเป็นอาชญากรรมก่อนเกิดการกระทำความผิดจึงเป็นมาตรการในเชิงป้องกัน อาจเป็นมาตรการในรูปแบบของ การให้คำปรึกษา โดยชุมชน จัดตั้งศูนย์บำบัดรักษา เป็นต้น

ขั้นตอนหลังการกระทำความผิด

การลดทอนความเป็นอาชญากรรมในขั้นตอนนี้ จะกระทำเมื่อความผิดนั้น ปรากฏต่อเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว หมายถึง ผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว การลดทอนความเป็นอาชญากรรมในขั้นตอนนี้ จึงเป็นการหันเหผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมในทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการสอบสวน การดำเนินคดี หรือการถูกคุมขังในเรือนจำ โดยใช้มาตรการทางปกครอง แทนที่มาตรการทางอาญา เช่น การปรับ การคุมประพฤติ การทำงานบริการสังคม การจำคุกในวันที่กำหนด การชะลอการฟ้อง การบำบัดแบบไม่ควบคุมตัว เป็นต้น

2.5 ทฤษฎีการติดยาเสพติดและการบำบัดในทางการแพทย์

การที่จะแก้ไขปัญหาคติหายาเสพติดได้นั้น จำต้องศึกษาก่อนว่า ยาเสพติดนั้น ไปกระทำปฏิกิริยาอย่างไรกับร่างกายของผู้เสพ เสพยาเสพติดแล้วส่งผลกระทบต่อร่างกายของผู้เสพ และการรักษาอาการติดยาเสพติดนั้น มีวิธีการอย่างไร เพื่อที่จะสามารถทำให้ผู้ที่ติดยาเสพติดนั้นหายจากความต้องการใช้ยาเสพติดอย่างถูกวิธี เป็นการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้เสพยาเสพติด เพื่อลดจำนวนผู้เสพยาเสพติดที่เคยถูกจับกุม แล้วกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก ทั้งเป็นการลดความต้องการใช้ยาเสพติดให้แก่กลุ่มผู้เสพยาเสพติด เมื่อความต้องการเสพยาเสพติดลดลง ก็สามารถช่วยลดปริมาณคดียาอาญาที่เกี่ยวกับยาเสพติดที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมได้

2.5.1 การเสพยาเสพติดและผลกระทบ

ยาเสพติดทั้งหลายนั้น สามารถเข้าสู่ร่างกายได้ 4 เส้นทาง กล่าวคือ การกิน การฉีด การสูบ การฉีดเข้าเส้นเลือด การเสพด้วยวิธีการกินนั้น สารเสพติดต้องผ่านระบบการย่อยอาหารในกระเพาะ สารเสพติดบางชนิดอาจถูกย่อย หรือแปรรูปไป ทำให้ความร้ายแรงนั้นลดลง แต่ถ้าวิธีการฉีด การสูบ การฉีดเข้าเส้นเลือดดำ สารเสพติดเหล่านั้นสามารถเข้าสู่กระแสเลือด โดยไม่ผ่านการ

ย่อยสลายหรือแปรรูปไป และเมื่อเข้าสู่กระแสเลือดแล้ว สารเสพติดเหล่านั้นสามารถถูกส่งไปยังอวัยวะส่วนต่างๆ ได้ทั่วทั้งร่างกาย รวมถึงถูกส่งไปยังสมองอีกด้วย

สมองนั้น เป็นอวัยวะที่เปรียบเสมือนศูนย์บัญชาการของร่างกายมนุษย์ เป็นส่วนที่รับรู้ข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้น และสั่งงานออกไปยังกล้ามเนื้อ และอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมถึงเป็นศูนย์กลางการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก ความจำ ความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ จึงเป็นเหมือนส่วนที่ควบคุมลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของมนุษย์

ในผู้เสพยาเสพติดนั้น จะมีการพบสารเคมีที่ผิดปกติในตัวผู้เสพยาเสพติด⁵² จะพบในปริมาณมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับปริมาณ ความถี่และระยะเวลาในการใช้ยา ซึ่งจะพบในบริเวณที่มีเซลล์ประสาทหนาแน่น หากเซลล์ประสาทถูกทำลายจะพบในปริมาณที่ลดลง เช่น ในโรคสมองเสื่อม สมองตายจากการขาดเลือด โรคลมชัก เมื่อเซลล์ประสาทถูกทำลาย จะยังคงสภาพนั้นต่อไปเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี แม้ว่าผู้เสพยาเสพติดจะหยุดการใช้ยาเสพติดไปแล้วก็ตาม ซึ่งการทำลายเซลล์สมองนั้น จะส่งผลกระทบต่อในเรื่องของ ความทรงจำ การเรียนรู้ การตัดสินใจ และเกิดการเคลื่อนไหวที่ผิดปกติ

2.5.2 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรมทางปัญญา

กระบวนการทางปัญญา⁵³ หมายถึง การวางเงื่อนไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พฤติกรรมภายนอกเปลี่ยนแปลงส่งผลทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนด้วย กระบวนการทางปัญญาและพฤติกรรมภายนอกต่างมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

การปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Therapy หรือ CBT)⁵⁴ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก โดยการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน หรือกลวิธีในการตอบสนอง หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเปลี่ยนตัวแปรทางปัญญา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั่นเอง โดยนักปรับพฤติกรรมทางปัญญามีความเชื่อว่า กิจกรรมทางปัญญานั้นมีผลต่อพฤติกรรมต่างๆ มนุษย์ กิจกรรมทางปัญญาสามารถจัดให้มีขึ้นได้ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงได้นั้น อาจจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางปัญญา ดังนั้น นักปรับพฤติกรรมทางปัญญาจึงมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงทาง

⁵² กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2555). *คู่มือผู้ปฏิบัติงาน การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดแบบ ผู้ป่วยนอกตามรูปแบบการรู้คิด-พฤติกรรมบำบัด สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี*. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. หน้า 6.

⁵³ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 52. หน้า 9.

⁵⁴ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 52. หน้า 9.

ปัญญา เพื่อที่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะส่งผลให้พฤติกรรมภายนอกจะเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

พฤติกรรมของบุคคลจะแสดงออกมาอย่างไร ขึ้นอยู่กับการรับรู้เหตุการณ์ของบุคคล การตีความของเหตุการณ์ แบบแผน กระบวนการทางความคิด และกระบวนการทางปัญญา หากบุคคลใดรับรู้เหตุการณ์ผิดพลาด ตีความหมายผิด ก็จะมีพฤติกรรมที่ผิดไปจากผู้คนปกติ

ผู้ติดยาเสพติดจะบิดเบือนความคิดของตัวเองอย่างเป็นระบบ ซึ่งได้แก่การหาเหตุผลอ้างอิงตามใจชอบ การเลือกรับรู้ และเลือกสรุปข้อมูลที่เกินกว่าเหตุจนอาจเกิดการบิดเบือน ดังนั้น การสร้างการรับรู้ที่ถูกต้อง จะทำให้ผู้เสพยาเสพติด สามารถมองเห็นภาพที่แท้จริงได้

แนวความคิดในการบำบัดยาเสพติดนั้น ประกอบไปด้วย⁵⁵ การกำกับดูแลตนเอง และวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะทำให้กลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำ การระบุตัวกระตุ้นความต้องการใช้ยาเสพติด และกลวิธีทางความคิดที่จะจัดการกับตัวกระตุ้นความต้องการนั้น การสอนทักษะในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การให้ความรู้ถึงโทษของยาเสพติด กระบวนการติดยาเสพติด และให้ผู้เสพยาเสพติด ทำกิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา ไม่ให้ผู้เสพยาเสพติดกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำอีก คือ การช่วยเหลือให้ผู้นั้นแยกแยะปัจจัยเสี่ยง พัฒนากลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหา สร้างความเข้าใจให้ผู้เสพยาเสพติดเข้าใจในกระบวนการและเหตุปัจจัยในการกลับไปติดยาเสพติดซ้ำ และเข้าใจในกระบวนการของความต้องการเสพยาเสพติด และวิธีในการเผชิญปัญหาเหล่านั้น ให้ผู้เสพยาเสพติดเข้าใจถึงความเกี่ยวพันของความกดดันทางสังคมที่ส่งผลให้ต้องเสพยาเสพติด ประกอบกับการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจให้บุคคลในครอบครัว และเพื่อน ของผู้เสพยาเสพติดนั้น เพื่อช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดในการประคับประคองดูแลผู้เสพยาเสพติดนั้น มิให้กลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำอีก

กระบวนการให้คำปรึกษาเพื่อปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Therapy หรือ CBT)⁵⁶ นั้น เป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ผู้รับการบำบัดสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด ด้านลบ ไปเป็นความคิดด้านบวกได้ และมีพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ การให้คำปรึกษาแบบนี้ ทั้งผู้บำบัดและผู้รับการบำบัด จะต้องมีความเชื่อว่า ความเชื่อ ความคิด ทักษะคิด มุมมอง และการสนทนา ทั้งหมดนั้น มาจากภายในของคน ผู้บำบัดจะสามารถดึงส่วนนี้ออกมา เพื่อช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ได้แก่ อารมณ์ที่บกพร่อง พฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ความบกพร่องทางความคิด ผู้บำบัดจะสอนให้ผู้รับการบำบัด ได้รู้ถึงลักษณะดังกล่าว ว่าความคิดเช่นนั้น เป็นความคิดที่บิดเบือน และบกพร่อง และช่วยปรับความคิด มุมมอง ทักษะคิดไปในเชิงบวก หากผู้รับ

⁵⁵ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 52. หน้า 10.

⁵⁶ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 52. หน้า 12.

การบำบัดให้ความร่วมมือ ผู้รับการบำบัดก็จะสามารถแยกแยะได้ระหว่าง ความคิดของตนเอง กับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ผู้รับการบำบัดจะถูกฝึกให้สังเกต ฝึาคูความคิดของตนเอง และข้อสมมติฐาน ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดอัตโนมัติในทางลบ ซึ่งทั้งหมดนี้ จะส่งผลให้ความคิดปรับตัว และพฤติกรรมของผู้รับการบำบัดไปในทางที่ดีขึ้น

2.5.3 ทฤษฎีการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ และทฤษฎีการป้องกัน

การกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ ถือเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้ในกระบวนการเลิกยาเสพติด และสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดระยะเวลาของกระบวนการบำบัดรักษาการติดยาเสพติด แต่เมื่อการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ จะต้องมี การให้ความช่วยเหลือผู้เลิกยาเสพติดนั้นอย่างรวดเร็ว และถูกวิธี เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก และป้องกันไม่ให้เป็นการกลับไปใช้ยาเสพติดอย่างสมบูรณ์อีก

การกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำนั้น เกิดจากเหตุปัจจัยสำคัญ⁵⁷ คือ ลักษณะเฉพาะตัวส่วนบุคคล เหตุการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้น สถานการณ์เสี่ยงเฉพาะบุคคล

ลักษณะเฉพาะตัวส่วนบุคคล ได้แก่ ประวัติส่วนบุคคล ลักษณะบุคลิกภาพ และอาจรวมถึงแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการรับรู้ความสามารถของตนด้วย ซึ่งผู้ติดยาเสพติดนั้นมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ การแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ การหลีกเลี่ยงความทุกข์ และการพึ่งของตอบแทน และยังมีลักษณะของอารมณ์ที่แปรปรวนง่าย ได้แก่ หุนหันพลันแล่น อายุเมื่อพบคนแปลกหน้า กลัวความไม่มั่นคง ชอบพึ่งพิง ไม่อดทน สงสารตนเอง ห้วนใจง่าย ไม่ซื่อสัตย์ รู้สึกไม่มีคุณค่า ไม่สามารถเผชิญความจริงได้

เหตุการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้น หมายถึง การที่บุคคลได้เผชิญเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในระหว่างการคงพฤติกรรมที่ละเว้นการใช้ยาเสพติด เช่น ภาวะตึงเครียดจากการทำงานหรือครอบครัว ซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้เสพยาเสพติดกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ จึงจำเป็นที่ผู้ให้การบำบัดควรจะตระหนักถึงความอ่อนแอต่อการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งการสนับสนุนทางสังคมนั้น อาจมีส่วนเอื้อต่อการไม่ใช้ยาเสพติด หรือกลับเป็นการกระตุ้นให้กลับมาใช้ยาเสพติดก็ได้ โดยทั่วไปแล้ว การสนับสนุนทางสังคมมักจะมีคุณค่าในเชิงบวก แต่การสนับสนุนทางสังคมบางอย่างอาจก่อให้เกิดผลในทางลบได้ เช่น กลุ่มเพื่อนที่ติดยาเสพติด จะมีส่วนสนับสนุนให้กลับไปเสพยาเสพติดมากกว่าจะเลิกยาเสพติด กล่าวคือ หากเครือข่ายทางสังคมของเขายังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติด การสนับสนุนทางสังคมในลักษณะนี้ อาจส่งผลเป็นการเสริมให้กลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำอีก สำหรับการสนับสนุนทางสังคมที่จะช่วยป้องกันการกลับไปใช้

⁵⁷ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 52. หน้า 17-20.

ยาเสพติดซ้ำ อาจอยู่ในลักษณะของ กลุ่มช่วยเหลือกันเองระหว่างผู้รักษาการติดยาเสพติดด้วยกัน ซึ่งเป็นการสร้างระบบของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างผู้เลิกยาเสพติดด้วยกัน หรือโปรแกรมการติดตามดูแลภายหลังจากรักษาผู้เลิกยาเสพติดนั้น

สถานการณ์เสี่ยงเฉพาะบุคคล หมายถึง สถานการณ์เสี่ยงต่อการกลับไปใช้ยาเสพติดของแต่ละบุคคล โดยจะมีลักษณะแตกต่างกันไปของแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับสภาวะจิตใจของบุคคล และสภาวะแวดล้อมของบุคคลเหล่านั้น เช่น แรงกดดันทางสังคม ภาวะอารมณ์ ความขัดแย้ง ความอยาก หรืออะไรก็ตามต่างๆประกอบกัน อาจเป็นเหตุให้ผู้เสพยาเสพติดนั้น กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก

การกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำนั้น เป็นสิ่งที่สามารถป้องกันได้ โดยยึดหลัก การเรียนรู้ทางสังคม (social learning theory)⁵⁸ เพื่อป้องกันมิให้ผู้ที่ได้รับการบำบัดกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำอีก ดังนั้น การป้องกันการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำนั้น จึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยลดความสูญเสียในการติดตามดูแลหลังการบำบัดรักษา โดยใช้วิธีการ ฝึกทักษะ การสอน การใช้ตัวแบบ การฝึกบทบาทสมมติ และการฝึกพฤติกรรมซ้ำๆ โดยมุ่งเน้นเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา หรือสถานการณ์เสี่ยงที่จะนำไปสู่การเสพยาเสพติดซ้ำ เพื่อช่วยเหลือให้ผู้เสพยาเสพติดนั้นสามารถเลิกมีความต้องการใช้ยาเสพติดได้

องค์ประกอบพื้นฐานของการป้องกันการกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำนั้น คือ การสอนให้ผู้รับการบำบัดรู้ว่าการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำนั้นเป็นสิ่งที่คุกคาม และก่อให้เกิดผลเสียต่อชีวิต ทั้งทางด้านสุขภาพของผู้เสพอเอง และยังเสี่ยงต่อการได้รับโทษทัณฑ์ ทั้งสอนให้ผู้รับการบำบัดรู้ถึงสถานการณ์อันตรายต่อการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ โดยต้องสอนจากเรื่องง่าย ๆ ไปสู่เรื่องที่ซับซ้อน อาการที่จะเสี่ยงต่อการกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ เช่น อารมณ์เบื่อหน่าย จี้เกียจ ไม่สนุกสนาน ทั้งการฝึกให้สามารถเผชิญ และจัดการกับสถานการณ์เสี่ยงได้ โดยการฝึกเตือนตนเอง การจัดการกับความรู้สึก การทำจิตใจให้สงบ การหยุดความคิด สร้างความเชื่อมั่นให้ตนเอง และการรับรู้ความสามารถของตนเอง การส่งเสริมการหาความสุขด้วยวิธีการอื่นนอกจากการใช้ยาเสพติด นำครอบครัว และเพื่อนมาให้ความช่วยเหลือ แนะนำ พร้อมทั้งให้อภัยผู้เสพยาเสพติด หากผู้นั้นกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก ทำให้ผู้เสพยาเสพติดรู้สึกว่ายังมิใช่การกลับไปเสพซ้ำ เพราะยังสามารถป้องกันการกลับไปเสพซ้ำอีกได้

⁵⁸ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 52. หน้า 23.

2.6 การสร้างและพัฒนากลับคืนสู่สังคมของผู้ติดยาเสพติด

ผู้ติดยาเสพติดที่ผ่านการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดมานาน แม้ว่าการต้องการใช้ยาเสพติดนั้นจะสามารถรักษาได้ แต่การกลับมาใช้ชีวิตในสังคมอย่างปกติ นั้น อาจต้องมีการปรับแนวคิดและมุมมองของผู้ติดยาเสพติดอยู่บ้าง เนื่องจากผู้ติดยาเสพติดอาจไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับผู้คนปกติในสังคมมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ในช่วงเวลาที่ติดยาเสพติด ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับผู้บำบัดรักษาเหล่านั้น เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมปกติได้

การสนับสนุนการส่งต่อผู้ผ่านการบำบัดรักษาเพื่อแก้ไขฟื้นฟูติดตามดูแลช่วยเหลือ และพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบครบวงจร กลับคืนสู่สังคม⁵⁹ โดยการเตรียมความพร้อมผู้ผ่านการบำบัดรักษาให้การแก้ไขฟื้นฟู ปรับทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม ปรับตัวในการใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคม ให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ พัทธกษัตริย์ สร้างความเป็นธรรม สร้างการเข้าถึงความยุติธรรม พัฒนาการให้คำปรึกษาระดับครอบครัว เพื่อแนะนำการปรับสภาพครอบครัว จัดระบบการติดตามดูแลช่วยเหลือหลังจากพ้นการบำบัดรักษา และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมขึ้นได้

การเสริมสร้างศักยภาพของผู้ผ่านการบำบัดรักษา เพื่อให้มีความพร้อมทั้งสุขภาพร่างกาย และสุขภาพจิต สามารถสร้างประโยชน์ให้สังคม⁶⁰ โดยการพัฒนาระบบและวิธีปฏิบัติในการแก้ไขฟื้นฟู ให้ผู้เข้ารับการบำบัดได้รับโอกาสในการกลับตนเป็นคนดี รวบรวมข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการฝึกวิชาชีพ ทุนประกอบอาชีพ ทุนการศึกษา การหางานทำ พัฒนาผู้ผ่านการบำบัดรักษาให้มีความรู้และฝีมือแรงงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน รวมถึงมีทักษะในการใช้ชีวิต โดยสถาบันการศึกษา สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานทั้งภาครัฐและเอกชน สร้างโอกาสให้ผู้ผ่านการบำบัดรักษาที่มีศักยภาพได้รับการจ้างงาน หรือประกอบธุรกิจส่วนตัวที่สุจริตอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไป

การส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนต่าง ๆ นั้น สร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้ผ่านการบำบัดรักษาที่มีศักยภาพ ได้กลับเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม⁶¹ สร้างมาตรการจูงใจให้ภาครัฐ ท้องถิ่น และเอกชน จ้างผู้ผ่านการบำบัดรักษาที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ

⁵⁹ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2557). *แผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558-2562*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. หน้า 34-35.

⁶⁰ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 59. หน้า 36.

⁶¹ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 59. หน้า 36.

เข้าทำงานในองค์กร ส่งเสริมให้ผู้ผ่านการบำบัดรักษาที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตสาธารณะในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนให้ผู้ประกอบการให้โอกาสในการรับผู้ผ่านการบำบัดรักษาเข้าทำงาน และสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเอง เป็นที่พึ่งของครอบครัวได้

2.7 แนวคิดในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

การลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้น อาจยังมิได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในประเทศไทย เนื่องจากเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษที่เกิดขึ้นในยุคหลัง โดยอาจจะแตกต่างจากการลงโทษในทางอาญาที่ใช้กันมาอย่างยาวนาน อย่างเช่น โทษจำคุก ซึ่งการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูนั้น จะไม่มีลักษณะที่จะทำให้ผู้ถูกลงโทษนั้น ต้องได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อน หรือได้รับผลกระทบในทางเสียหายจากการถูกลงโทษนั้น แต่จะเป็นมาตรการในเชิงบังคับ ให้ผู้ถูกลงโทษนั้น ต้องกระทำการบางอย่าง หรือ ต้องอยู่ภายในความดูแลของรัฐ ในการดำเนินชีวิต แต่จะไม่มีตัดผู้ถูกลงโทษนั้นออกจากสังคม อย่างเช่น โทษจำคุก เพราะฉะนั้น ผู้ถูกลงโทษสามารถอยู่ในที่อยู่อาศัยเดิม ประกอบการงานอาชีพเดิมได้ต่อไป ซึ่งเป็นโทษที่มุ่งเน้นการแก้ไขพฤติกรรม หรือ กระบวนการทางความคิดของผู้กระทำความผิด ให้ผู้ถูกลงโทษนั้น สำนึกและเกรงกลัวการกระทำความผิด มากกว่าการเกรงกลัวความร้ายแรงของโทษในทางอาญาแบบเดิม โดยแนวคิดนี้ มีความนิยมมากในปัจจุบัน ซึ่งมีมาตรการลงโทษต่างๆจำนวนมากที่เกิดขึ้นมาใหม่ ที่มีแนวคิดมาจากการมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

2.7.1 แนวคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

แนวคิดการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้น เกิดขึ้นเนื่องจาก นานาประเทศทั่วโลกในปัจจุบันต่างประสบปัญหา นักโทษล้นเรือนจำ กล่าวคือ มีจำนวนนักโทษเกินกว่าที่เรือนจำของรัฐนั้นๆจะสามารถรองรับได้ตามมาตรฐานของเรือนจำภายในรัฐ โดยปัญหาดังกล่าวเกิดจากการที่โทษทางอาญาที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดคือ โทษจำคุก การใช้โทษจำคุกเป็นหลักในการลงโทษผู้กระทำความผิดในทางอาญานั้น เป็นปัญหาที่ส่งผลโดยตรงให้มีจำนวนนักโทษในเรือนจำเพิ่มขึ้น⁶² แสดงให้เห็นว่าโทษจำคุกนั้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคriminality ได้ โดยโทษจำคุกนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกลงโทษเป็นอย่างมาก นอกจากผู้ถูกลงโทษจะต้องสูญเสีย

⁶² มนสิชา บุนนาค. (2556). *การกำหนดโทษทางเลือกกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 42.

อิสรภาพจากการถูกคุมขังในเรือนจำแล้ว เมื่อผู้ถูกลงโทษได้พ้นโทษออกมาจากเรือนจำ การจะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมก็เป็นเรื่องที่ต้องปรับตัว โดยคนในสังคมมักมองว่าผู้ที่เคยถูกลงโทษทางอาญาโดยการจำคุกนั้น มีความเป็นอาชญากรในตัวเอง พร้อมทั้งจะกลับกระทำความผิดอาญาอีก เกิดความหวาดกลัวผู้ที่เคยถูกลงโทษเหล่านั้น ซึ่งความคิด ทศนคติ และการกระทำของผู้คนในสังคมที่มีต่อผู้ที่เคยถูกลงโทษ โดยการจำคุกนั้น อาจเป็นการผลักดันให้ผู้ที่ถูกปล่อยโทษด้วยวิธีการจำคุกเหล่านั้นหวนกลับไปกระทำความผิดอีก เนื่องจากไม่สามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ ถูกสังคมตีตรา ถูกมองว่าเป็นอาชญากร มีเพียงผู้กระทำความผิดด้วยกันเองที่มีความเข้าใจ จนมีผลเป็นการผลักดันให้ผู้คนเหล่านั้นต้องรวมตัวอยู่ด้วยกัน และไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนปกติในสังคมได้ ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ และมีโอกาสอย่างมากที่จะกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้น เป็นการลงโทษที่เกิดจากแนวคิดการให้ออกาสผู้กระทำความผิดในการกลับตัว พร้อมทั้งช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยไม่ทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพของผู้กระทำความผิด ซึ่งการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูนั้น หลีกเลี่ยงการตีตราผู้กระทำความผิดว่าเป็นอาชญากรอย่างเช่น โทษจำคุก เป็นวิธีการที่จะช่วยเหลือสังคมในการลดปัญหาการเกิดอาชญากรรมในสังคมในระยะยาวได้⁶³

2.7.2 การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ หมายถึง การนำมาตราการอื่นนอกจากการจำคุก มากำหนดเป็นโทษในทางอาญา เพื่อใช้ลงโทษแก่ผู้ที่กระทำความผิดในทางอาญา⁶⁴ ทั้งนี้ ยังคงถือว่าการจำคุก ยังคงเป็นมาตรการลงโทษรูปแบบหนึ่ง ที่ยังคงนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิด แต่อาจจะใช้เฉพาะกับผู้ที่กระทำความผิดอาญาที่มีลักษณะของการกระทำที่ร้ายแรง ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก ผู้กระทำมีลักษณะที่เป็นอันตรายต่อสังคม สมควรที่จะควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ ก็ยังคงใช้โทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดนั้น โดยควบคุมตัวผู้กระทำความผิดนั้นไว้ในเรือนจำ เพื่อความสงบสุข ความปลอดภัยของสังคม แต่โทษจำคุกนั้น ไม่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่มีลักษณะของการกระทำที่ไม่ร้ายแรง ซึ่งมักเป็นผู้ที่ไม่มีลักษณะที่เป็นอาชญากร จึงอาจใช้โทษในลักษณะอื่นนอกจากโทษจำคุก แก่ผู้กระทำความผิดเหล่านั้น เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบจากโทษจำคุกที่จะเกิดขึ้นกับผู้กระทำความผิดนั้น และอาจเป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรม และต่อสังคมในระยะยาวมากกว่า

⁶³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2552). *นักโทษล้นคุกวิกฤตสังคมไทย*. จดหมายข่าวยุติธรรม. กระทรวงยุติธรรม. 9(1) หน้า 56.

⁶⁴ นที จิตสง่า. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 17. หน้า 115.

การใช้มาตรการอื่นแทนโทษจำคุกนั้น นอกจากจะเป็นการลดจำนวนผู้กระทำความผิดที่จะต้องถูกคุมขัง อันเป็นการลดภาระหน้าที่ของรัฐในการที่จะต้องดูแลผู้ต้องขังเหล่านั้นแล้ว ยังเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิด ในการที่จะปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม รู้สึกับผิดชอบต่อสังคม ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก โดยการใช่วิธีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ผู้กระทำความผิด ให้ผู้กระทำความผิดปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อการกระทำ ซึ่งการลงโทษ โดยวิธีนี้ เหมาะกับผู้กระทำความผิดที่ไม่มีลักษณะเป็นอาชญากร ผู้กระทำความผิดที่กระทำไปโดยพลั้งพลาด โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น สามารถแบ่งระดับการเบี่ยงเบนออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้⁶⁵

ระดับหนึ่ง เป็นกระบวนการที่ยังไม่ผ่านเข้ามาในส่วนหนึ่งส่วนใดของกระบวนการยุติธรรม แล้วกลับถูกผลักออกไป เช่น การกำหนดการลงโทษแก่ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายของสังคม โดยฝ่ายเอกชน แทนการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ระดับสอง เป็นกระบวนการที่นำผู้กระทำความผิดเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมแต่เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดเท่านั้น แล้วผลักหรือเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมแบบเดิม และนำมาตรการอื่นมาใช้กับผู้กระทำความผิดแทน เช่น ผู้กระทำความผิดที่ถูกตำรวจจับกุม ถูกพนักงานอัยการส่งฟ้องต่อศาล แต่ศาลกลับใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษ เป็นต้น

ระดับสาม เป็นกระบวนการที่ผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจนถึงขั้นถูกจำคุกในเรือนจำแล้ว แต่กลับเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดนั้น ออกจากกระบวนการยุติธรรมก่อนครบกำหนดระยะเวลา เช่น การลดวันต้องโทษ เป็นต้น

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัย ได้ศึกษา ค้นคว้างานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำมาตราการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาในรูปแบบอย่างอื่น นอกจากโทษจำคุกมาใช้ ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและน่าสนใจดังนี้

⁶⁵ นัทธี จิตสว่าง. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 17. หน้า 116-118.

2.8.1 การกำหนดโทษทางเลือกกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด⁶⁶

การลงโทษทางอาญานั้นมีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะเป็นเครื่องมือในการจัดการกับผู้กระทำความผิด ซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด การใช้โทษทางอาญาโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของความสัมพันธ์ระหว่างความผิดกับโทษ นอกจากจะกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิดโดยตรงแล้ว ยังทำให้กฎหมายไร้ความศักดิ์สิทธิ์ ไม่สามารถบังคับใช้ได้มีประสิทธิภาพ ในขณะที่โทษที่ลงนั้นต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษด้วย โดยวัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบันมุ่งเน้นถึงการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ ทั้งทำให้ผู้กระทำความผิดไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้น การลงโทษที่เหมาะสมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 กำหนดให้มีโทษทางอาญา 5 ประเภท ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน จะเห็นได้ว่า โทษจำคุกเป็นโทษที่ถูกนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดแทบทุกกรณี การกำหนดโทษทางอาญาโดยไม่คำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และความเหมาะสมกับลักษณะของผู้กระทำความผิดอาจก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เมื่อพิจารณาประเภทของโทษทางอาญาดังกล่าวแล้ว เห็นว่า ยังไม่มีมาตรการในการลงโทษทางเลือกเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง ซึ่งถือว่าเป็นข้อจำกัดประเภทของโทษที่ทำให้ศาลไม่สามารถกำหนดโทษผู้กระทำความผิดบางประเภทได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดที่ไม่สมควรได้รับโทษจำคุกต้องประสบกับผลเสียที่เกิดจากการต้องโทษจำคุก ส่งผลให้เกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำตามมา

2.8.2 โครงการวิจัยเชิงทดลองนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้⁶⁷

มาตรการลงโทษระดับกลาง เป็นแนวคิดที่นำมาใช้สำหรับการลงโทษผู้กระทำความผิดบางประเภทแทนการจำคุก เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่ศาลในการพิพากษาลงโทษ และดำเนินการเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำความผิดได้อย่างหลากหลาย มีความ

⁶⁶ มนสิชา บุญนาค. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 62. หน้า 42.

⁶⁷ กฤษณพงศ์ พุทธระกูล. (2559). โครงการวิจัยเชิงทดลองนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหญิงในประเทศไทย. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 9(3), หน้า 33-49.

เหมาะสม และก่อให้เกิดผลดีต่อผู้กระทำความผิดเอง และสังคมในภาพรวม นอกจากนี้ การนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้ ยังมีความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และพันธกรณีระหว่างประเทศ ได้แก่ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติสำหรับมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งมีสาระสำคัญ และจุดมุ่งหมายเพื่อหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของผู้ต้องหา หรือจำเลยในช่วงระหว่างรอการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา เพื่อเป็นการผ่อนคลายนในเรื่องของการควบคุม และการคุมขัง ตามหลักกฎหมายที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง ทั้งนี้ มาตรการที่มีใช้การคุมขัง ถือเป็นมาตรการหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลย ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแก้ไขผู้กระทำความผิด รวมถึงมุ่งส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบต่อสังคม ได้รับการลงโทษที่เหมาะสมกับสาเหตุ และความรุนแรงของการกระทำผิดตามบุคลิกภาพ และภูมิหลังของผู้กระทำความผิดอีกด้วย

2.8.3 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับแผนบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด⁶⁸

ประเทศไทยมีการนำระบบบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดจากต่างประเทศมาใช้กับประเทศไทย โดยมีการกำหนดแผนบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้คล้ายคลึงกับต่างประเทศ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จต่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่จากจำนวนสถิติของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาและสถิติผู้ติดยาเสพติดกลับมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ จนส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งประเทศและภาพลักษณ์ของประเทศชาติด้วย ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากระบบบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่มุ่งเน้นการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดทางด้านร่างกาย โดยมิได้ให้ความสำคัญกับการบำบัดทางจิตเท่าที่ควร ซึ่งตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ได้นำแนวคิดที่ว่าผู้เสพ คือ ผู้ป่วยมิใช่อาชญากร จึงต้องได้รับการบำบัดรักษา โดยเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และไม่จำเป็นต้องถูกดำเนินคดีอาญาสามัญแต่อย่างใด แต่ด้วยระบบบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เกิดขึ้นจากการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด มิได้เกิดจากความสมัครใจเข้ารับการบำบัด อันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ส่งผลให้กระบวนการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดไม่สามารถบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้หายขาด และเลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดได้

⁶⁸ พรชนันท์ญาณ์ คล้ายจันทร์พงษ์. (2560). *มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับแผนบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ด้วยเหตุผลดังกล่าว เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดวงจรในการกระทำความผิดของผู้ที่ผ่านกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จึงเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติการกำหนดโอกาสให้กับผู้ที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดว่าจะได้รับโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดได้กี่ครั้ง และหากเกินกว่าจำนวนครั้งที่กำหนดไว้ควรมีมาตรการที่รองรับการกระทำผิดซ้ำและคดีอาญาทันที รวมทั้งควรบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุมไปถึงวิธีการคัดกรอง ขั้นตอนและกระบวนการวินิจฉัยของคณะอนุกรรมการ เพื่อให้การกำหนดแผนบำบัดรักษาให้มีความหลากหลาย รวมตลอดทั้งควรมีหน่วยงานกลางที่มีความรู้เฉพาะด้านเป็นผู้ดำเนินการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดได้เข้ารับการบำบัดรักษาอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพต่อไป